

P O L S K I
FADN

SYSTEM ZBIERANIA I WYKORZYSTYWANIA
DANYCH RACHUNKOWYCH Z GOSPODARSTW ROLNYCH

Wyniki standardowe uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2009 roku

Część II. Analiza wyników standardowych

WARSZAWA 2011

Wyniki standardowe uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2009 roku

Część II. Analiza wyników standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

mgr inż. Monika Bocian
mgr inż. Beata Malanowska

Warszawa 2011

Redakcja techniczna

Dariusz Osuch

Renata Płonka

Projekt okładki

Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-155-2

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

- Państwowy Instytut Badawczy

Zakład Rachunkowości Rolnej

00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984

Tel.: (0 22) 505 44 39

Tel./faks: (0 22) 826 93 22

E-mail: portal@fadn.pl

Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

1. Uwagi wstępne	7
2. Analiza rozkładów liczebności indywidualnych gospodarstw rolnych w próbie.....	8
2.1. Próba.....	8
3. Analiza wyników standardowych.....	9
3.1. Wyniki standardowe według typów rolniczych	9
3.1.1. Potencjał produkcyjny indywidualnych gospodarstw rolnych według typów rolniczych ...	9
3.1.2. Wyniki działalności indywidualnych gospodarstw rolnych według typów rolniczych	12
3.2. Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej.....	28
3.2.1. Potencjał produkcyjny indywidualnych gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	28
3.2.2. Wyniki działalności indywidualnych gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	30
3.3. Wnioski	44

Spis wykresów

Wykres 1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w próbie	8
Wykres 2	Zasoby ziemi w indywidualnych gospodarstwach rolnych z próby Polskiego FADN według typów rolniczych.....	9
Wykres 3	Pogłowie zwierząt z próby Polskiego FADN według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	10
Wykres 4	Nakłady pracy z próby Polskiego FADN według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU).....	10
Wykres 5	Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej z próby Polskiego FADN według typów rolniczych	11
Wykres 6	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	12
Wykres 7	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych	13
Wykres 8	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	14
Wykres 9	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	14
Wykres 10	Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	16
Wykres 12	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	17
Wykres 13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych	17
Wykres 14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	18
Wykres 15	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych.....	18

Wykres 16	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	19
Wykres 17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	20
Wykres 18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	20
Wykres 19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	21
Wykres 20	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	21
Wykres 21	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	22
Wykres 22	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych	23
Wykres 23	Przepływ pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według typów rolniczych.....	23
Wykres 24	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych..	24
Wykres 25	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych	24
Wykres 26	Struktura aktywów w gospodarstwach według typów rolniczych.....	25
Wykres 27	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	26
Wykres 28	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	26
Wykres 29	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych	27
Wykres 30	Zasoby ziemi w indywidualnych gospodarstwach rolnych z próby Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej.....	28
Wykres 31	Pogłowie zwierząt z próby Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)	29
Wykres 32	Nakłady pracy z próby Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych - AWU).....	29
Wykres 33	Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej z próby Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej	30
Wykres 34	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej	30
Wykres 35	Udział dzierzawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej.....	31
Wykres 36	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	31
Wykres 37	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	32
Wykres 38	Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	32
Wykres 39	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej	33
Wykres 40	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	33
Wykres 41	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	34
Wykres 42	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	34
Wykres 43	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	35
Wykres 44	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 45	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 46	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej	37

Wykres 47	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej	37
Wykres 48	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 49	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 50	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 51	Przepływ pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 52	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 53	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	41
Wykres 54	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 55	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 56	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 57	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	43

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy ogółem (ang. Annual Work Unit).
c.u.	- jednostka monetarna (ang. currency unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna do spraw Rolnictwa (ang. Directorate-General for Agriculture).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości Krajów Członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ- PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej- Państwowy Instytut Badawczy.
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- standardowa nadwyżka bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).

1. Uwagi wstępne

Publikacja jest analizą graficzną wraz z komentarzem dotyczącym wybranych parametrów opisujących wyniki uzyskane przez indywidualne gospodarstwa rolne prowadzące rachunkowość w ramach Systemu Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (Polski FADN) w 2009 r. Wyniki te są średnimi arytmetycznymi pochodzącymi z próby indywidualnych gospodarstw rolnych, których wielkość ekonomiczna (wynosząca co najmniej 2 ESU) została ustalona na podstawie danych rachunkowych i parametrów SGM „2002”. Gospodarstwa dla potrzeb analizy zostały pogrupowane według dwóch kryteriów, a mianowicie: typu rolniczego (TF8) oraz wielkości ekonomicznej (ES6). Należy w tym miejscu wyjaśnić, że próba z tych gospodarstw, z powodu wyłączenia jednostek z osobowością prawną, nie jest reprezentatywna dla pola obserwacji Polskiego FADN.

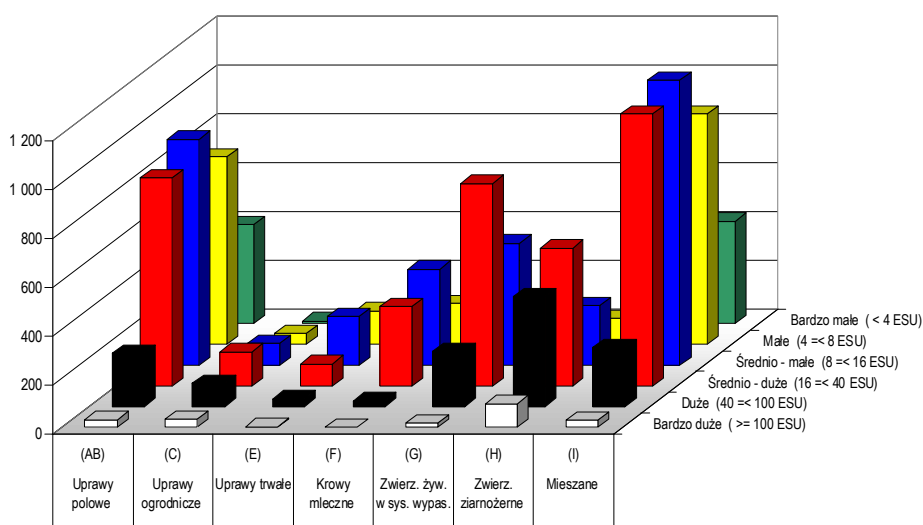
2. Analiza rozkładów liczebności indywidualnych gospodarstw rolnych w próbie

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw według dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, czyli według typu rolniczego (TF8) i klasy wielkości ekonomicznej (ES6).

2.1. Próba

Zdecydowana większość gospodarstw rolnych w próbie (patrz: Wykres 1) lokowała się pod względem siły ekonomicznej w klasie poniżej 40 ESU. Wśród nich dominowały gospodarstwa o mieszanej działalności oraz specjalizujące się w uprawach polowych. Najwięcej gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierzęcej znajdowało się w klasie wielkości ekonomicznej średnio - duże (od 16 do 40 ESU).

Wykres 1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w próbie

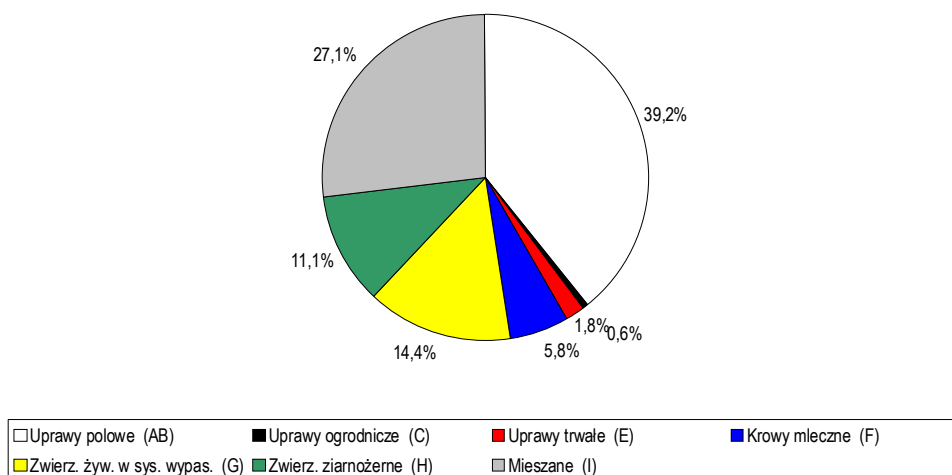
3. Analiza wyników standardowych

3.1. Wyniki standardowe według typów rolniczych

3.1.1. Potencjał produkcyjny indywidualnych gospodarstw rolnych według typów rolniczych

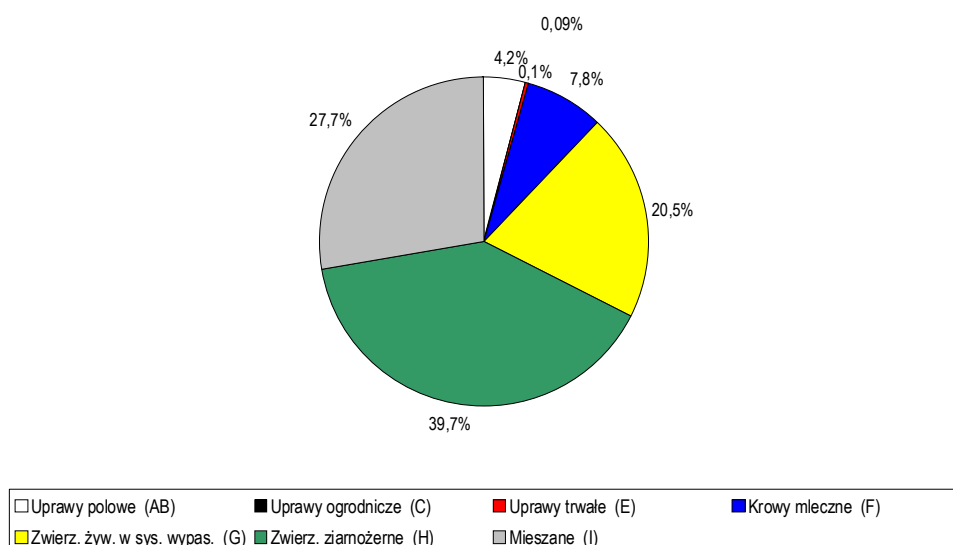
Wykres 2 ukazuje, że największy obszar użytków rolnych wykorzystywały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych oraz gospodarstwa mieszane (odpowiednio 39,2% i 27,1%), a najmniejszy gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych i uprawach trwałych (odpowiednio 0,6% i 1,8%).

Wykres 2 Zasoby ziemi w indywidualnych gospodarstwach rolnych z próby Polskiego FADN według typów rolniczych

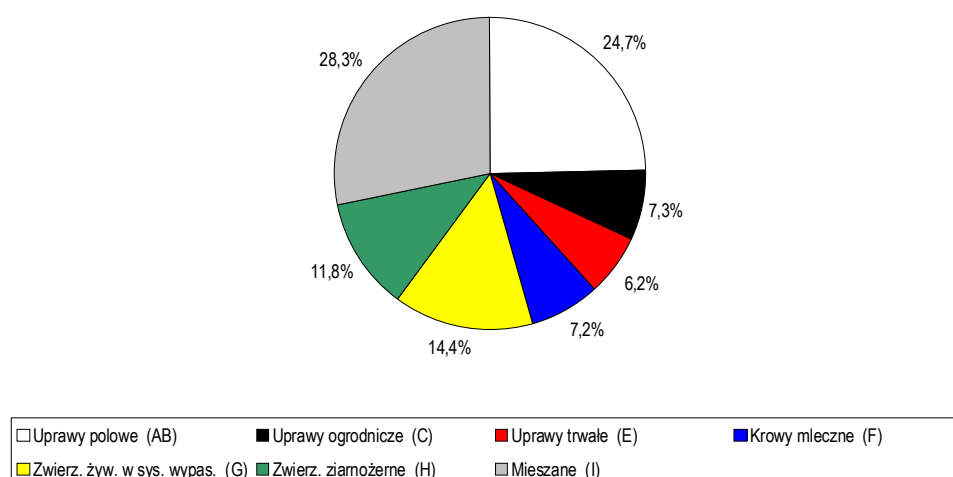
Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU), zobrazowany przez Wykres 3, wskazuje, iż 39,7% pogłowia zwierząt skoncentrowane było w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych. Natomiast bardzo mało zwierząt było w posiadaniu gospodarstw zaliczonych do typów: uprawy trwałe i uprawy ogrodnicze.

Wykres 3 Pogłowie zwierząt z próby Polskiego FADN według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

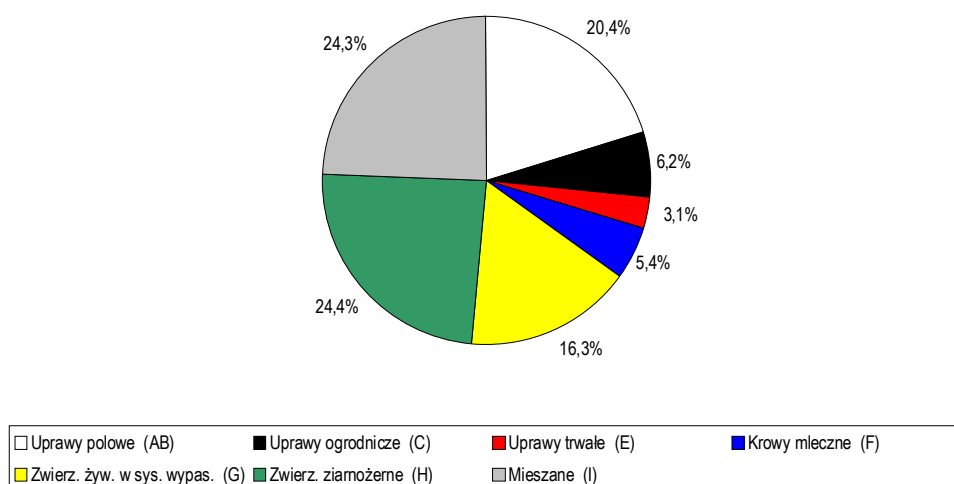
Z ogółu osób pełnozatrudnionych największa część (28,3%) znajdowała zatrudnienie w gospodarstwach mieszanych (patrz: Wykres 4). Wynikało to z największej liczebności tej grupy. Gospodarstwa wyspecjalizowane: ogrodnicze i z uprawami trwałymi, pomimo pracochłonności produkcji i najwyższych nakładów na gospodarstwo (patrz: Wykres 6) absorbowały znacznie mniej nakładów pracy. Było to wynikiem nieznacznego udziału tych gospodarstw w liczbie badanych gospodarstw ogółem.

Wykres 4 Nakłady pracy z próby Polskiego FADN według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych – AWU)

Największy udział w tworzeniu standardowej nadwyżki bezpośredniej miały trzy typy rolnicze. Były to gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych, mieszane, oraz specjalizujące się w uprawach polowych. Udział ten wynosił odpowiednio 24,4%, 24,3% i 20,4%. Pozostałe cztery typy łącznie wypracowały 30,9% standardowej nadwyżki bezpośredniej w badanej zbiorowości (patrz: Wykres 5).

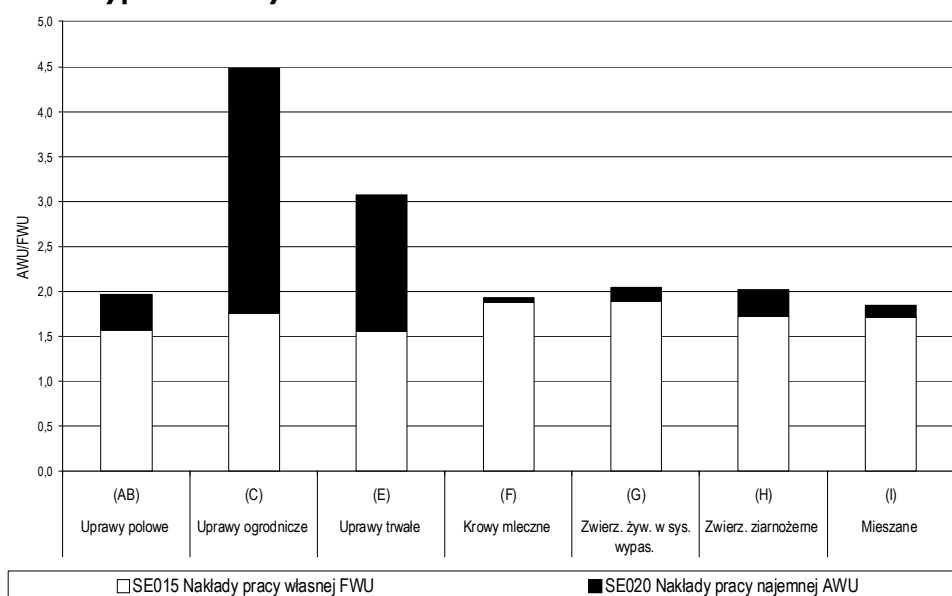
Wykres 5 Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej z próby Polskiego FADN według typów rolniczych

3.1.2. Wyniki działalności indywidualnych gospodarstw rolnych według typów rolniczych

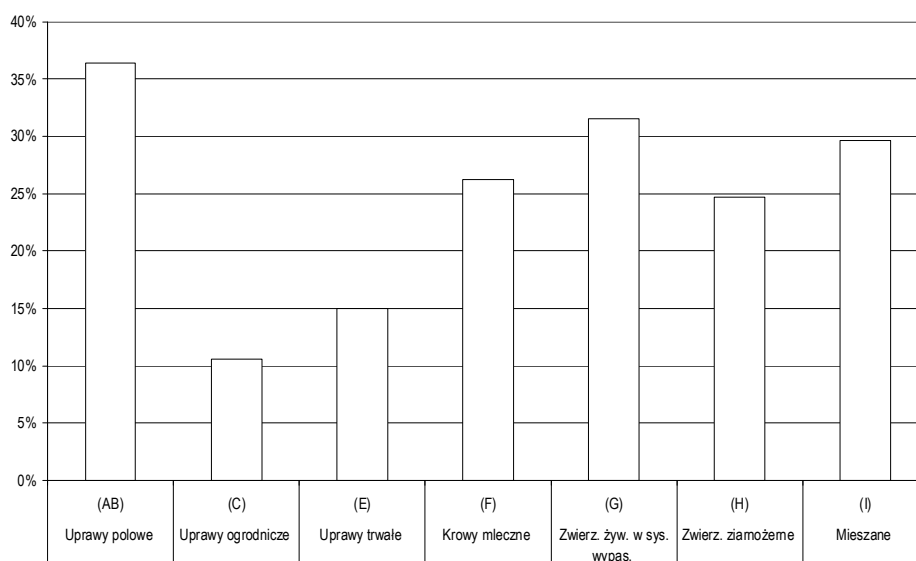
W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych ponoszone były największe nakłady pracy, z przewagą pracy najemnej nad pracą własną. Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych charakteryzowały się nakładem pracy w granicach 3,08 AWU. W pozostałych typach rolniczych nakłady pracy ogółem kształtowały się w granicach od 1,84 AWU do 2,04 AWU, ze znacznym udziałem pracy własnej od 80% w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych do 97% w gospodarstwach typu F – krowy mleczne (patrz: Wykres 6).

Wykres 6 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

Największy udział ziemi dodzierżawionej (36%) w ziemi użytkowanej miały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych. Najmniejszy udział dodzierżawionej ziemi (10%) występował w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodnich. Dzieje się tak dlatego, że produkcja upraw polowych wymaga większego zaangażowania ziemi w celu zapewnienia właścicielowi zadowalającego dochodu. Wartość dodana netto w odniesieniu do jednostki powierzchni użytków rolnych jest w tych gospodarstwach ponad 19-krotnie niższa niż w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodnich (patrz: Wykres 7 i Wykres 24).

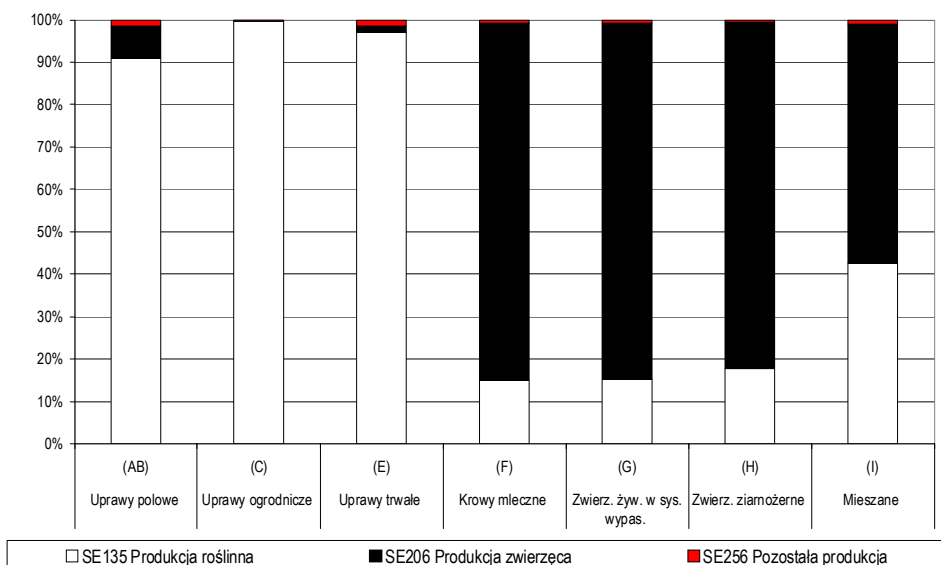
Wykres 7 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych**

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych i w uprawach ogrodnich praktycznie całą wartość produkcji uzyskiwały z produkcji roślinnej. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych można było zaobserwować niewielki (8%) udział produkcji zwierzęcej. W gospodarstwach mieszanych dostrzegalna była niewielka przewaga produkcji zwierzęcej. W pozostałych trzech typach rolniczych znacznie dominowała produkcja zwierzęca, a udział produkcji roślinnej wynosił w granicach 15 - 18% produkcji ogółem. We wszystkich typach rolniczych poziom pozostałej produkcji¹ był niewielki i stanowił margines produkcji ogółem (patrz: Wykres 8).

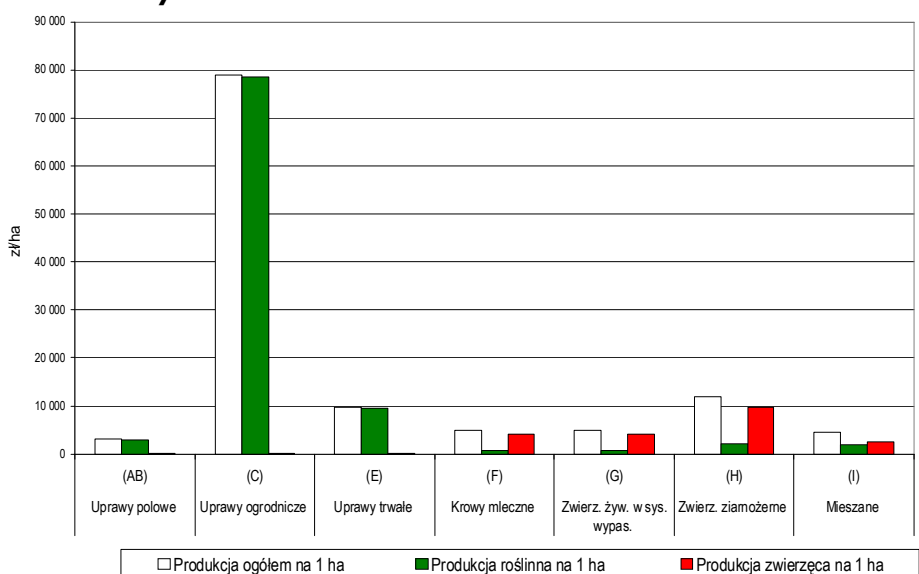
¹ Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrachunkowych, pozostałe produkty i przychody.

Wykres 8 **Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych**

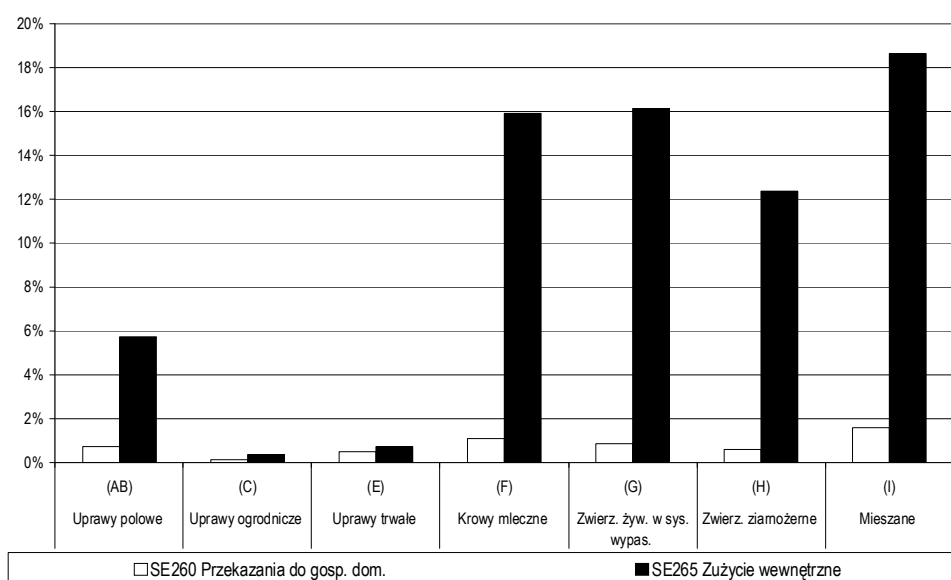
Szczególnie wysoką produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (patrz: Wykres 9). Wynikało to z wytwarzania części produkcji pod osłonami, gdzie w ciągu roku z jednej powierzchni pozyskiwanych jest kilka zbiorów. Również wysoka produktywność ziemi była w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych, w których pewna liczba gospodarstw, zwłaszcza drobiowych, produkowała bez użytków rolnych. Kolejne miejsce pod tym względem zajmowały gospodarstwa nastawione na uprawy trwałe. Najniższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa nastawione na uprawy polowe.

Wykres 9 **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

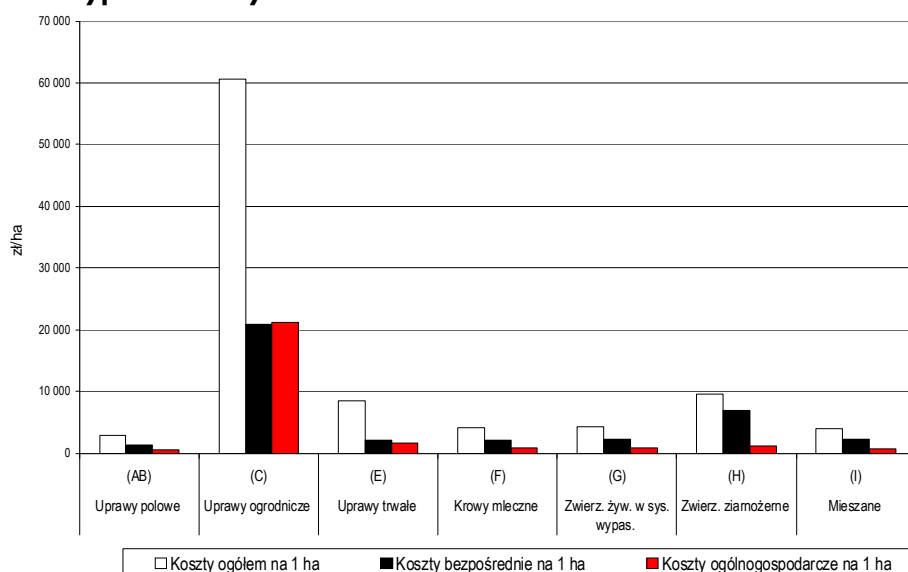

Najwyższe zużycie produktów własnych w obrocie wewnętrznym (ok. 19% produkcji ogółem) występowało w gospodarstwach mieszanych. Mniejsze zużycie wewnętrzne (16%) obserwowano w gospodarstwach z chowem krów mlecznych i zwierząt żywionych systemem wypasowym (typy: F, G). Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych miały zużycie wewnętrzne na poziomie ok. 6% produkcji ogółem. Śladowe zużycie produkcyjne produktów własnych miało miejsce w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych. Wartość przekazania do gospodarstwa domowego we wszystkich analizowanych gospodarstwach nie przekraczała 2% produkcji ogółem. Najwięcej przekazania do gospodarstwa domowego dokonywało się w gospodarstwach mieszanych, najmniej w gospodarstwach z produkcją ogrodniczą (patrz: Wykres 10).

Wykres 10 **Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych**

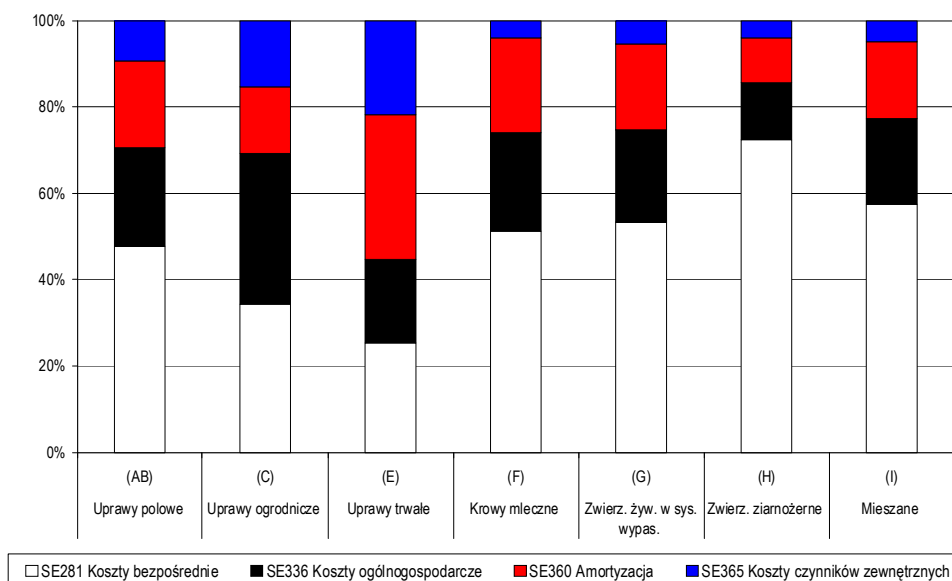
Z produktywnością ziemi koresponduje intensywność produkcji mierzona wartością kosztów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 11). Poziom kosztów produkcji w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych był sześciokrotnie wyższy niż w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt ziarnożernych (czyli w grupie będącej na drugim miejscu pod względem intensywności produkcji). Najniższe koszty na 1 ha użytków rolnych ponosiły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych. Równocześnie one uzyskały najniższą produktywność z 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 9).

Wykres 11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

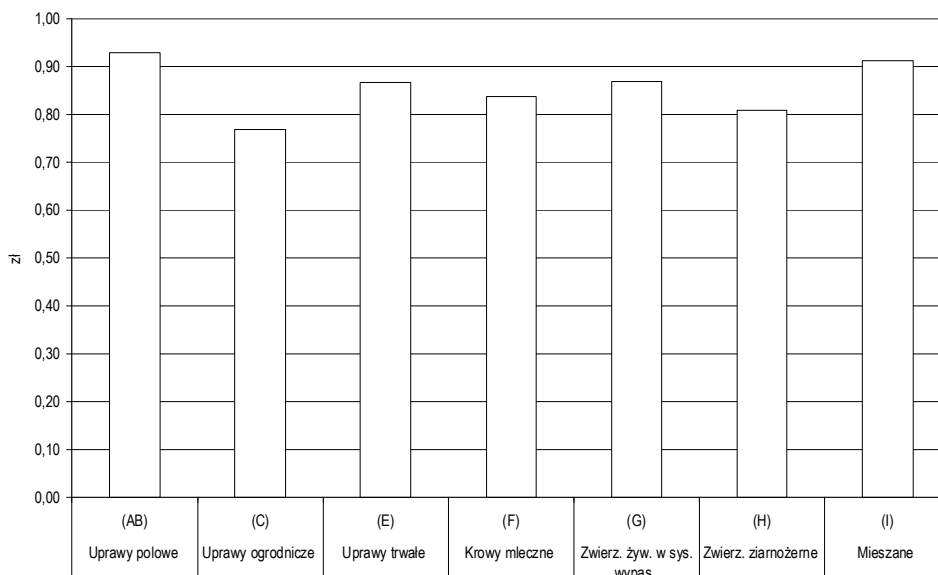
Analiza Wykresu 13 pokazuje, że w 2009 roku w najmniej korzystnej sytuacji były gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych. Aby wytworzyć 1 zł produkcji ogółem ponosiły one koszty ogółem na poziomie 0,93 zł. Najlepsza sytuacja wystąpiła w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Aby osiągnąć 1 zł produkcji ogółem ponosiły one 0,77 zł kosztów ogółem.

Koszty bezpośrednie dominowały w strukturze kosztów ogółem w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych i stanowiły one ok. 73% kosztów ogółem. Najniższym poziomem kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem (25%) charakteryzowały się gospodarstwa z uprawami trwałymi. Koszty bezpośrednie stanowiły trzecią część kosztów ogółem ponoszonych przez gospodarstwa z uprawami ogrodniczymi. W pozostałych typach rolniczych koszty bezpośrednie kształtowały się na podobnym poziomie (w granicach 48% – 57% kosztów ogółem). Spośród wszystkich typów rolniczych, najwyższy udział kosztów ogólnogospodarczych miały gospodarstwa ogrodnicze. Koszty te były na poziomie kosztów bezpośrednich w tych gospodarstwach. Wysokie koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych wynikały z wysokich kosztów opału i energii elektrycznej wykorzystywanej do ogrzewania szklarni. Najniższy udział kosztów ogólnogospodarczych wystąpił w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych. Najwyższym udziałem amortyzacji oraz czynników zewnętrznych charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych. Równie wysoki udział kosztów czynników zewnętrznych, w których dominowały koszty pracy obcej, występował w gospodarstwach ogrodniczych. Niewielki udział kosztów czynników zewnętrznych w strukturze kosztów ogółem zaznaczał się w gospodarstwach zaliczonych do typów: krowy mleczne, zwierzęta żywione w systemie wypasowym, zwierzęta ziarnożerne oraz gospodarstwa mieszane (patrz: Wykres 12 i Wykres 13).

Wykres 12 **Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych**

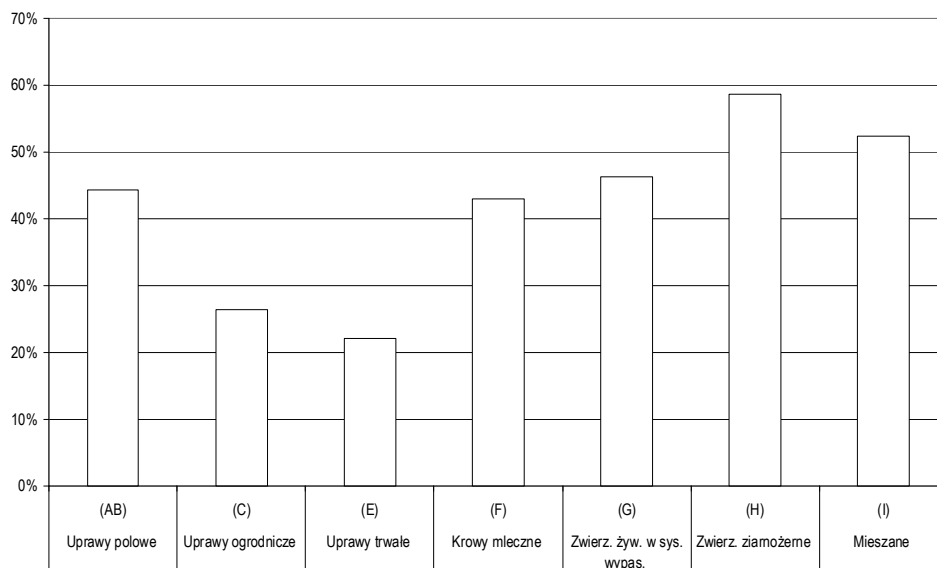
Wykres 13 **Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych**

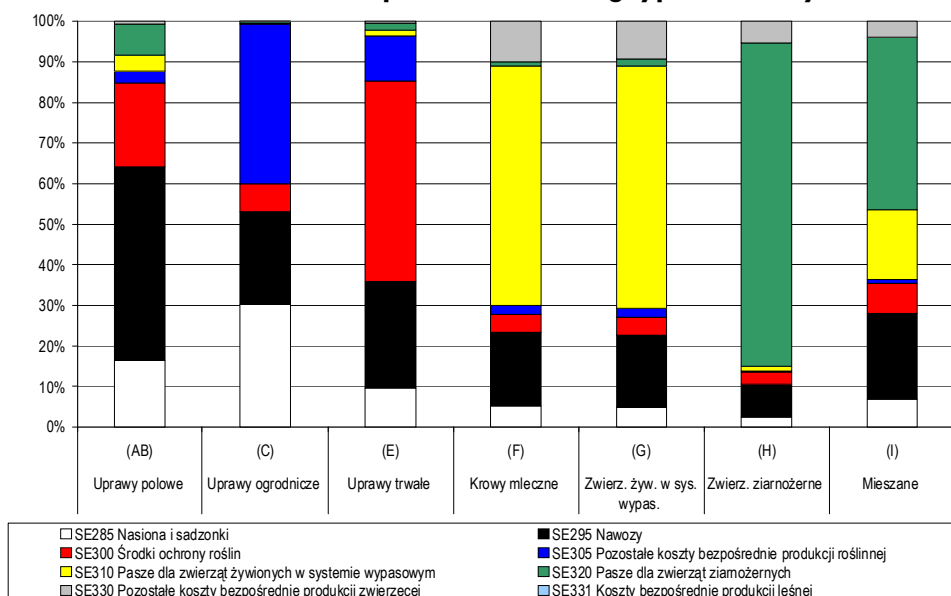
Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem była bardzo zróżnicowana, od 22% w gospodarstwach z uprawami trwałymi do 59% w gospodarstwach z chowem zwierząt ziarnożernych. Nieco ponad 40% wartości produkcji ogółem przeznaczono było na pokrycie kosztów bezpośrednich w gospodarstwach o typach produkcji: uprawy polowe, zwierzęta żywione w systemie wypasowym oraz krowy mleczne.

Struktura kosztów bezpośrednich była bardzo zróżnicowana i ściśle związana z charakterem prowadzonej produkcji. Koszty nasion i sadzeniaków miały największy udział w strukturze kosztów bezpośrednich w gospodarstwach ogrodniczych, przy czym gospodarstwa te praktycznie w całości opierały się na materiale rozmnożeniowym z zakupu. Natomiast w kosztach bezpośrednich gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych dominującą pozycję stanowiły koszty pasz dla zwierząt ziarnożernych (80%) (patrz: Wykres 14 i Wykres 15).

Wykres 14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

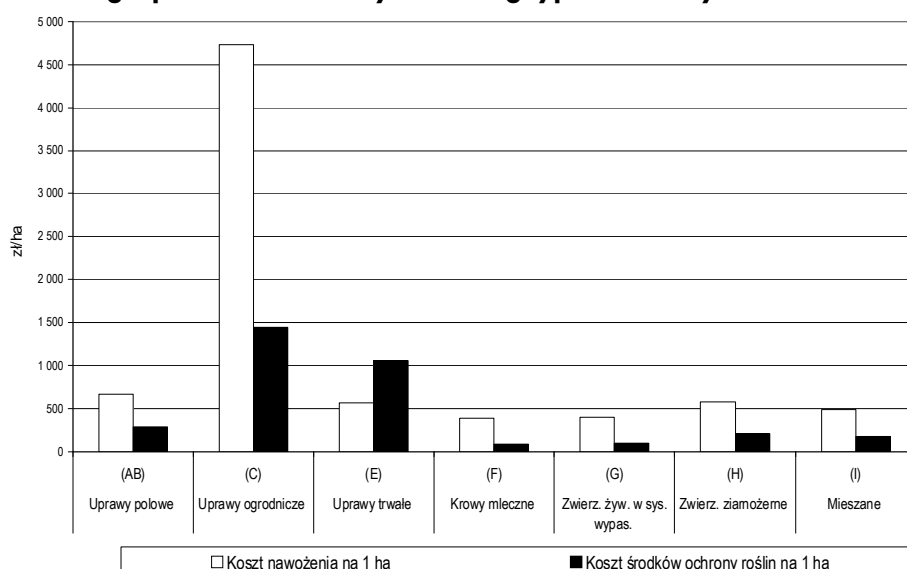
Wykres 15 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych

W analizie kosztu nawożenia oraz środków ochrony roślin poniesionych na 1 ha użytków rolnych uwagę zwracają gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych, w których koszty nawożenia w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych były znacznie wyższe niż w pozostałych typach rolniczych (patrz: Wykres 16). W pozostałych typach najwyższe koszty nawożenia ponoszone były w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach polowych, a najniższe w gospodarstwach utrzymujących bydło mleczne.

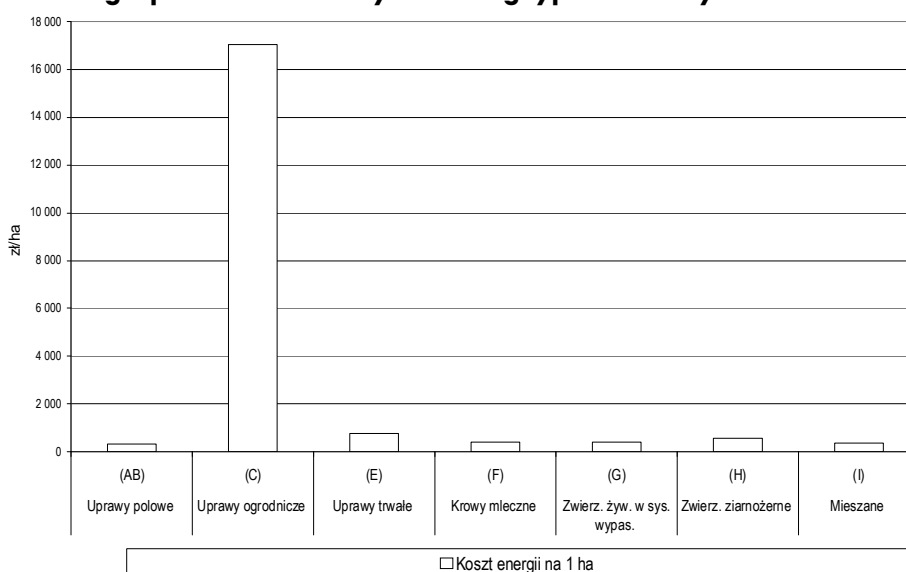
Najwyższy poziom kosztów środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych obserwowany był w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych. W gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach trwałych, poziom kosztów środków ochrony roślin na 1 ha, znacznie przewyższał poziom kosztów nawożenia. Związane było to ze specyfiką produkcji. Podobnie jak w przypadku kosztów nawożenia, również koszty środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych najniższe były w gospodarstwach utrzymujących bydło mleczne (typ F).

Wykres 16 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

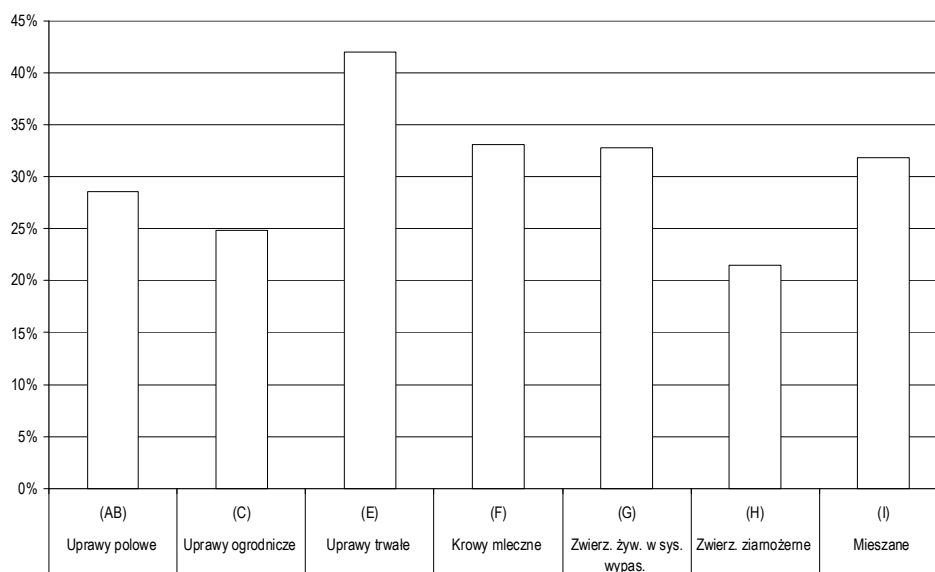
Podobnie jak w przypadku poprzednio analizowanych kosztów, koszty energii oraz paliw napędowych i grzewczych przeliczonych na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych były wielokrotnie wyższe niż w pozostałych typach gospodarstw co niewątpliwie wiąże się z wytwarzaniem produkcji pod osłonami ogrzewanymi (patrz: Wykres 17). Najniższe koszty energii na 1 ha wystąpiły w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych.

Wykres 17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

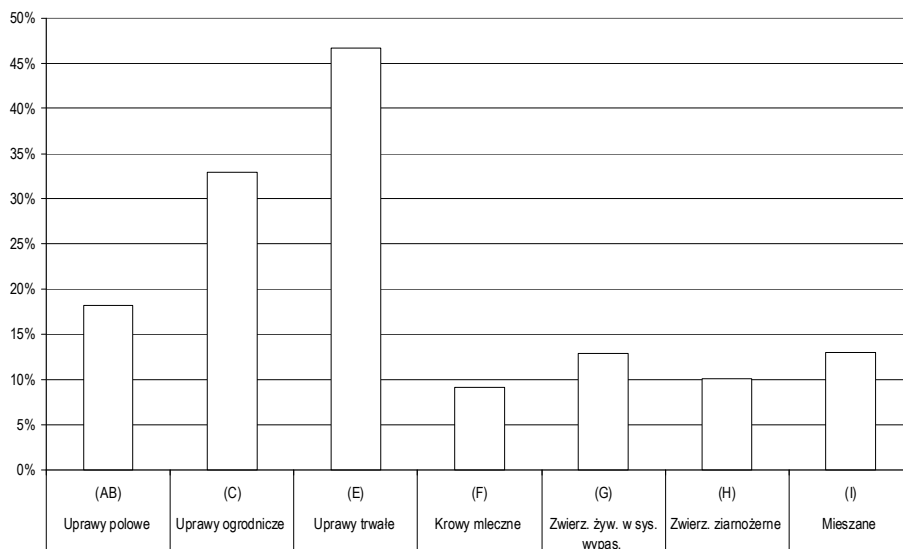
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto najwyższy był w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach trwałych (42%) a najniższy w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt ziarnożernych (21%). (patrz: Wykres 18).

Wykres 18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

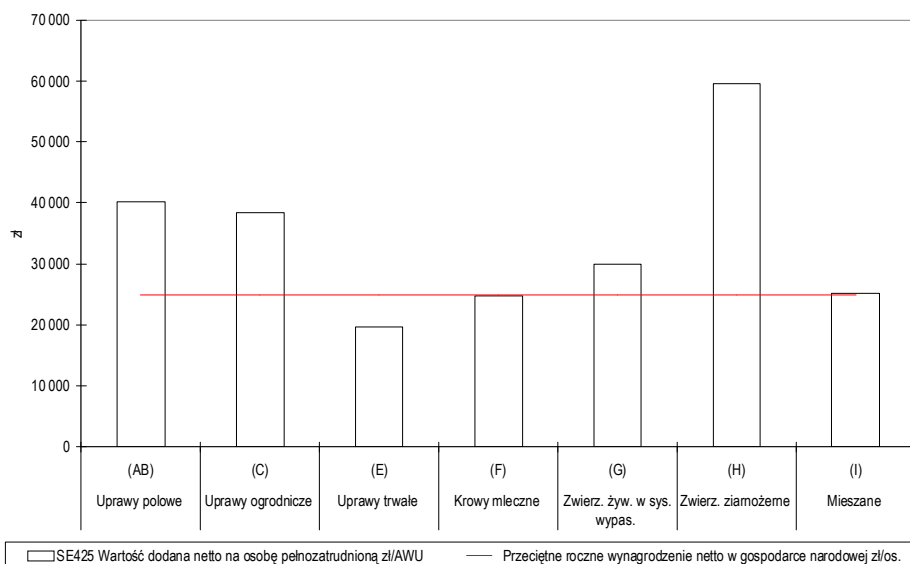
Należy zwrócić uwagę na fakt, że najwyższy (47%) stosunek kosztów czynników zewnętrznych do wartości dodanej netto miały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych. W głównej mierze złożyły się na to koszty wynagrodzeń, stanowiące 42% wartości dodanej netto (a 90% kosztów czynników zewnętrznych). Najniższy stosunek (9%) wystąpił w gospodarstwach specjalizujących się w chowie krów mlecznych (patrz: Wykres 19).

Wykres 19 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych**

Wykres 20 uwiadamia, że wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w większości typów rolniczych była wyższa niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej². Najwyższa wartość dodana netto na AWU występowała w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych (59 599 zł). Natomiast najniższą wartość dodaną netto na AWU osiągały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych (19 750 zł, co stanowiło 79% przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej).

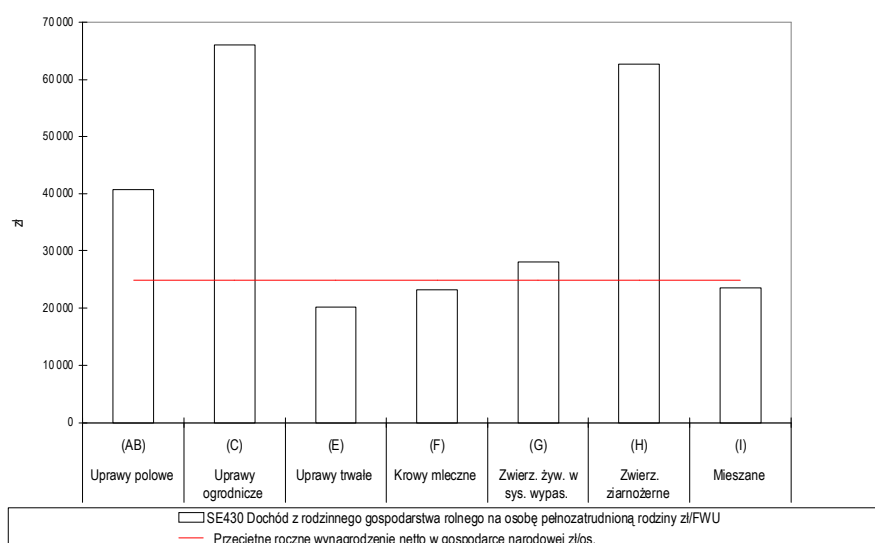
Wykres 20 **Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych**

² Wartość dodana netto jest nadwyżką stanowiącą opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych bez względu na to kto jest ich właścicielem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za zaangażowanie do działalności gospodarstwa rolnego czynników wytwórczych stanowiących własność rodziny rolniczej. Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 24 880 zł w 2009 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

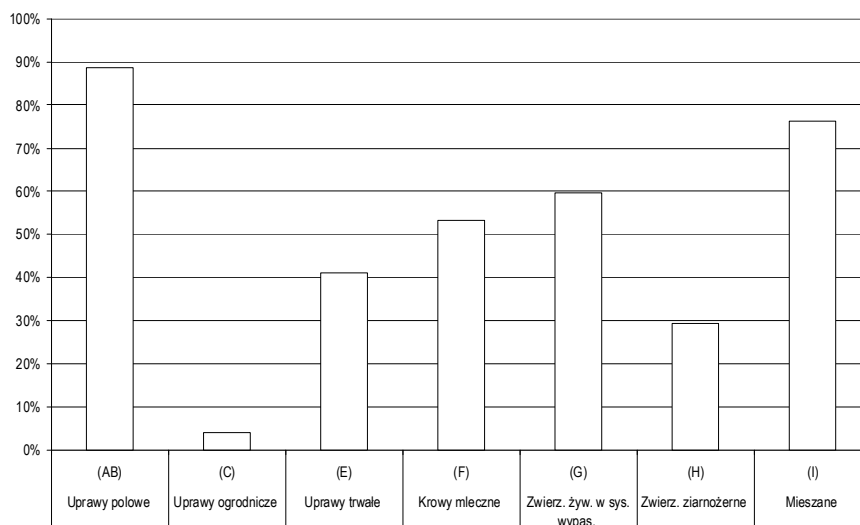
Wykres 21 wskazuje, że dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą (FWU) w 3 grupach gospodarstw (typy: E, F oraz I) był niższy od przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej. Spośród wszystkich typów rolniczych najniższą wartość dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą miały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych (20 155 zł). Natomiast najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą osiągnęły gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych, wynosił on 66 048 zł.

Wykres 21 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

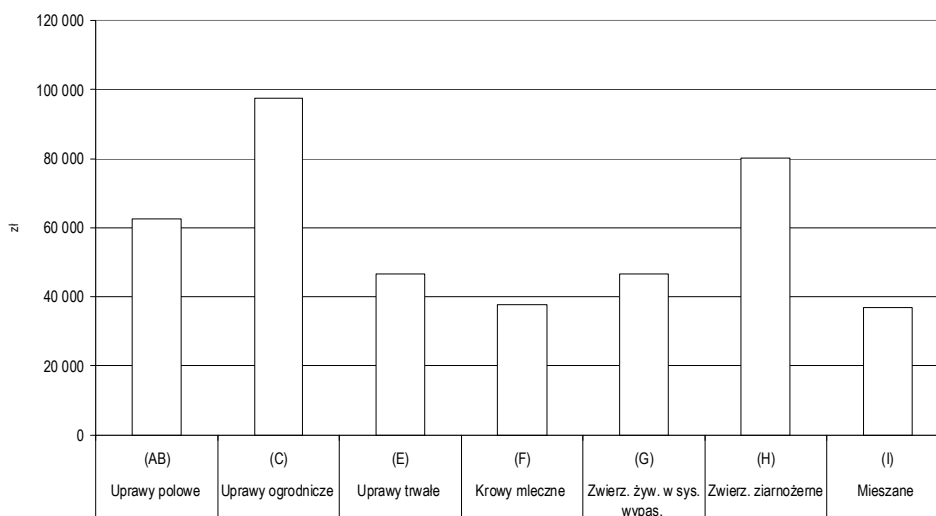
Największy udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) osiągnęły gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych oraz mieszane (patrz: Wykres 22). Gospodarstwa typu mieszanego otrzymywały wysokie dopłaty do działalności operacyjnej w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych ogółem, co przy niskim dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego czyni dopłaty znacznym (76%) składnikiem tego dochodu. Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych są to gospodarstwa obszarowo największe otrzymujące z racji profilu produkcji najwyższe spośród wszystkich grup dopłaty na 1 ha użytków rolnych zaangażowanych w produkcję. Z tego powodu udział dopłat w DzRGR wynosił 89%, co oznacza, że w 1 zł DzRGR dopłaty stanowiły 0,89 zł. Najniższym udziałem dopłat w DzRGR charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych, które też osiągały najniższe dopłaty w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych.

Wykres 22 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

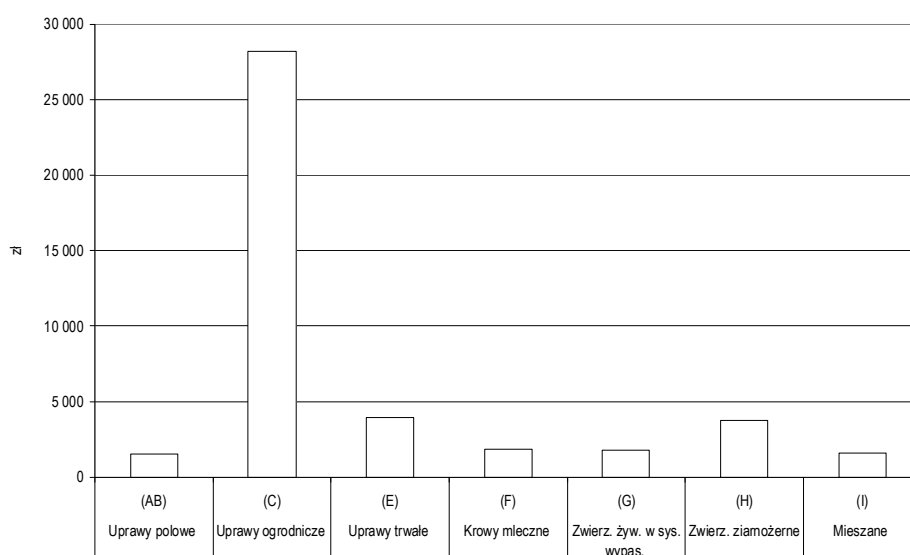
Wykres 23 wskazuje, że przepływ pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą był najwyższy w typie gospodarstw ogrodniczych i wyniósł ponad 97 464 zł/FWU, a najniższy był w gospodarstwach typu mieszanego i miał wartość 36 825 zł/FWU.

Wykres 23 Przepływ pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według typów rolniczych

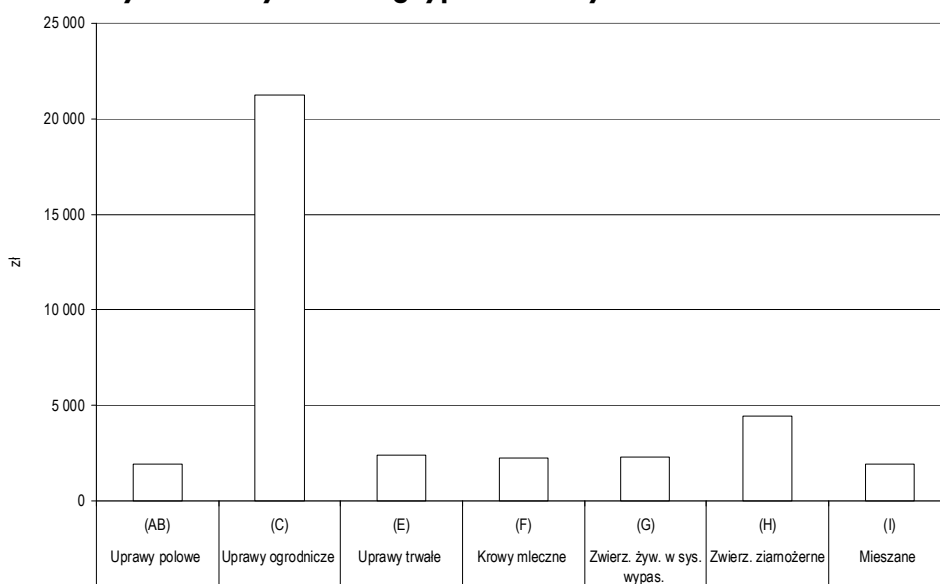

Analizując Wykres 24 i Wykres 25 obserwujemy, że wartość dodana netto na powierzchnię użytków rolnych jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na powierzchnię użytków rolnych własnych były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (wynosiły odpowiednio 28 310 zł/ha i 21 131 zł/ha). Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te osiągały bardzo wysokie dochody, a powierzchnia użytków rolnych w ich dyspozycji była niewielka. Gospodarstwa w tym typie w znikomym stopniu dzierzawiły ziemię. We wszystkich pozostałych gospodarstwach wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych zawierała się w granicach od 1 489 zł/ha do 3 924 zł/ha, natomiast rozkład dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni użytków rolnych własnych wynosił od 1 897 zł do 4 454 zł.

Wykres 24 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

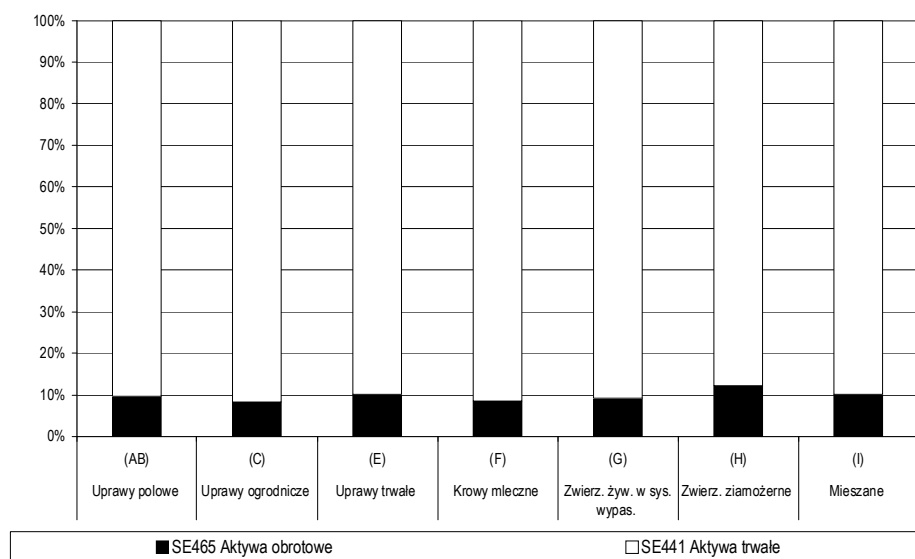

Wykres 25 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

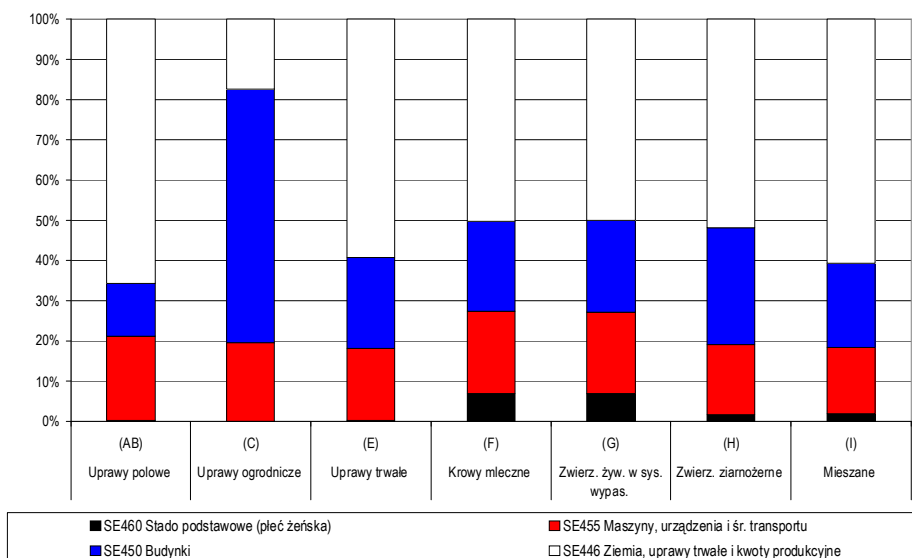
Struktura aktywów jest jednym z czynników decydujących o tempie krążenia środków ulokowanych w gospodarstwie rolnym. Wysoki udział środków trwałych znacznie zmniejsza tempo krążenia środków. Polskie gospodarstwa charakteryzowały się bardzo wysokim udziałem środków trwałych, oscylującym około 90% (patrz: Wykres 26). Najwyższy udział środków trwałych obserwowany był w gospodarstwach ogrodniczych i wyspecjalizowanych w chowie krów mlecznych, a najniższy w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt ziarnożernych. Niski udział aktywów obrotowych w gospodarstwach ogrodniczych związany był w dużym stopniu z faktem, że gospodarstwa te tylko w niewielkim stopniu przechowują wytworzone w gospodarstwie produkty.

Wykres 26 **Struktura aktywów w gospodarstwach według typów rolniczych**

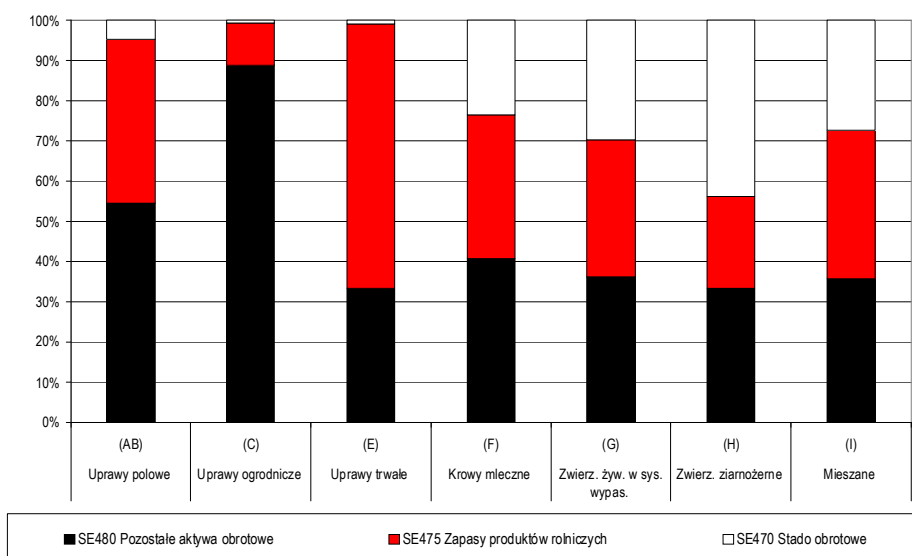
W strukturze aktywów trwałych w większości typów rolniczych dominowała wartość ziemi (patrz: Wykres 27). Jest to znaczna różnica w stosunku do roku obrachunkowego 2008, która wynikała ze zmiany metody wyceny gruntów. Do roku 2008 były one wyceniane w sposób normatywny, natomiast od roku 2009 wycena oparta jest o deklarowaną przez rolnika kwotę, za którą byłby skłonny kupić posiadaną przez siebie ziemię. W gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych, w odróżnieniu do pozostałych grup, w strukturze aktywów trwałych dominują budynki, stanowiące głównie osłonę dla uprawianych roślin, a tym samym decydujące o możliwościach produkcyjnych. W gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie krów mlecznych oraz w chowie zwierząt żywionych systemem wypasowym w strukturze aktywów trwałych zaznaczał się udział zwierząt stada podstawowego (7%). W gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt ziarnożernych oraz w gospodarstwach mieszanych udział stada podstawowego w aktywach trwałych stanowił 2%, natomiast w pozostałych grupach był znikomy. Udział maszyn, urządzeń i środków transportu był w poszczególnych typach gospodarstw na podobnym poziomie i wynosił od 16% do 21%.

Wykres 27 **Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

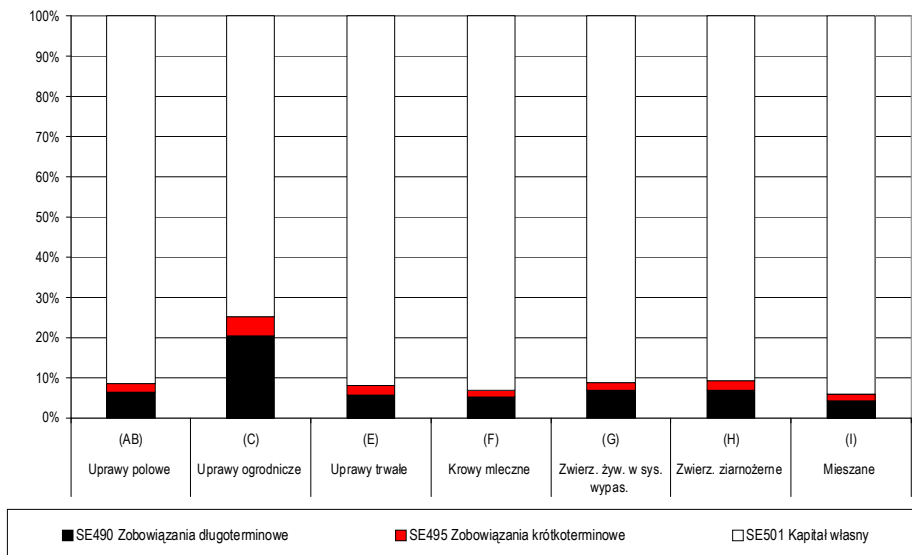
Specyfika produkcji poszczególnych typów rolniczych miała także decydujący wpływ na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 28). W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych większą część aktywów obrotowych, stanowiły zapasy wytworzonych produktów, zaś w gospodarstwach ogrodniczych pozostałe aktywa obrotowe.

Wykres 28 **Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

W strukturze pasywów we wszystkich typach rolniczych gospodarstw dominował kapitał własny (patrz: Wykres 29). Polskie gospodarstwa charakteryzują się więc wysoką autonomią finansowania majątku. Wyższy niż przeciętnie poziom zadłużenia występował w gospodarstwach ogrodniczych (ok. 25%). W kapitale obcym wszystkich typów gospodarstw dominowało zadłużenie długoterminowe.

Wykres 29 **Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

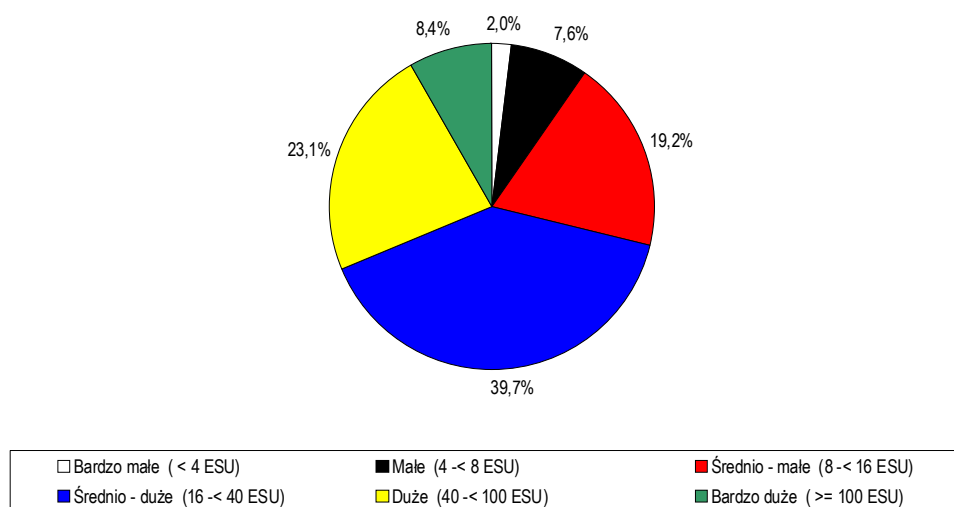
3.2. Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej

3.2.1. Potencjał produkcyjny indywidualnych gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Wykresy kołowe zaprezentowane w rozdziale 3.2.1 (Wykresy od 30 do 33) obrazują wyniki dla całej próby indywidualnych gospodarstw rolnych, pogrupowanych według klas wielkości ekonomicznej (ESÓ).

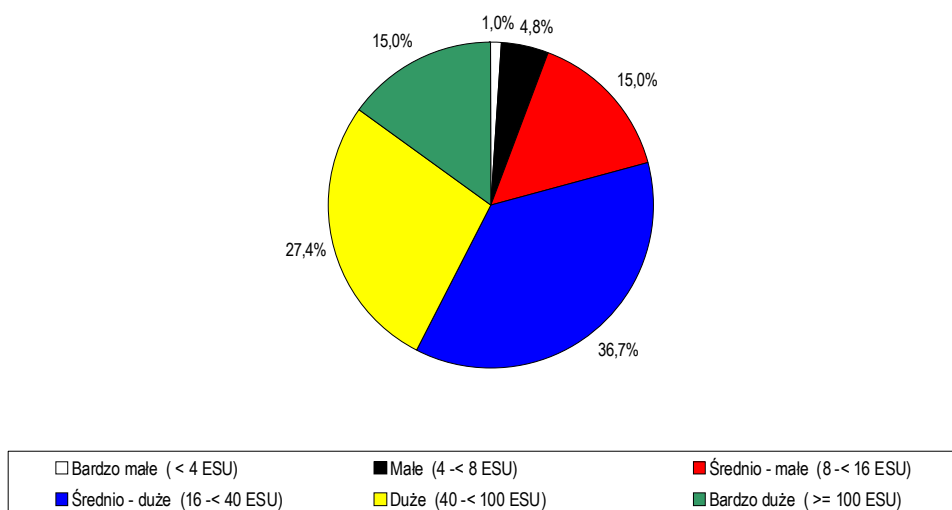
Biorąc pod uwagę obszar użytków rolnych zajmowanych przez poszczególne grupy gospodarstw najbardziej dominującą grupą były gospodarstwa średnio - duże (od 16 do 40 ESU). Drugą grupą pod względem ilości zajmowanych użytków rolnych były gospodarstwa duże (od 40 do 100 ESU). Gospodarstwa te w sumie zajmowały 62,8%. Znaczący był udział gospodarstw średnio - małych i bardzo dużych, które gospodarowały na 27,6% powierzchni użytków rolnych. Gospodarstwa bardzo małe (poniżej 4 ESU, użytkowały 2,0% użytków rolnych (patrz: Wykres 30).

Wykres 30 Zasoby ziemi w indywidualnych gospodarstwach rolnych z próby Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej

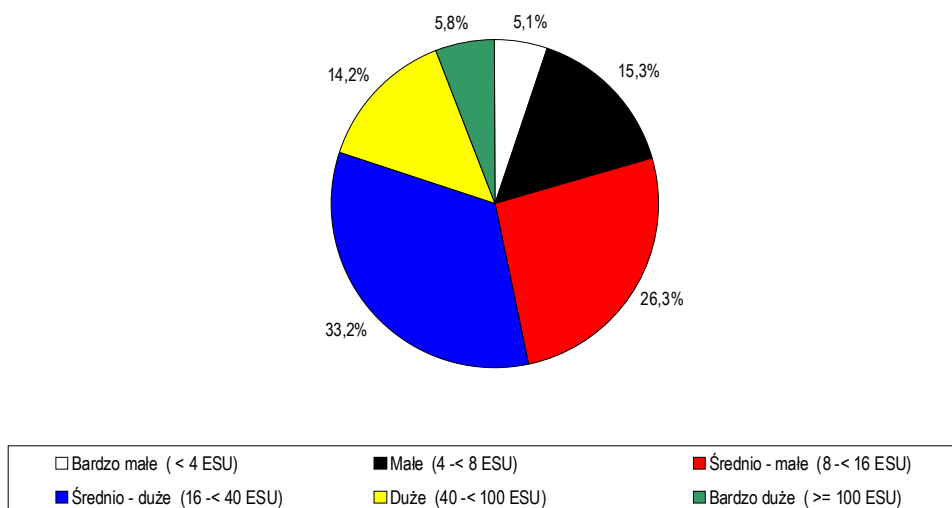
Rozkład pogłowia zwierząt wyrażonego w jednostkach przeliczeniowych zwierząt (LU), wskazuje na zdecydowaną przewagę gospodarstw średnio - dużych i dużych nad małymi w chowie zwierząt. W gospodarstwach tych skoncentrowane było 64,1% ogólnego pogłowia inwentarza żywego przeliczonego na jednostkę LU (patrz: Wykres 31).

Wykres 31 Pogłowie zwierząt z próby Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

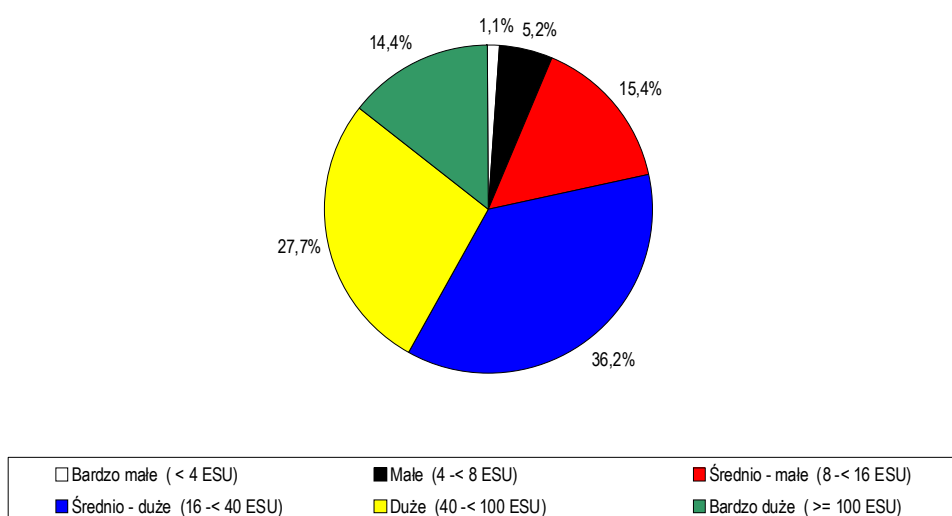
W przypadku rozkładu nakładów pracy określonych w AWU wiodącą rolę odgrywały gospodarstwa średnio - małe i średnio - duże, które skupiały 59,5% ogółu nakładów (patrz: Wykres 32).

Wykres 32 Nakłady pracy z próby Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych - AWU)

Największy udział w wartości wytworzonej standardowej nadwyżki bezpośredniej (SGM), wynoszący 36,2%, miały gospodarstwa średnio - duże (od 16 do 40 ESU). Natomiast najmniejszy udział, wynoszący 1,1%, wykazały gospodarstwa bardzo małe (poniżej 4 ESU) (patrz: Wykres 33).

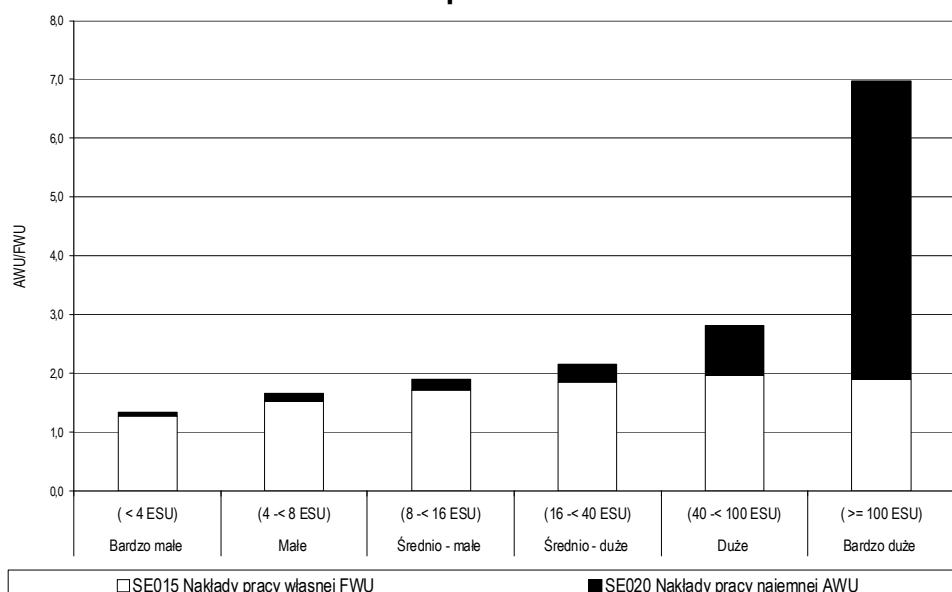
Wykres 33 Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej z próby Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej

3.2.2. Wyniki działalności indywidualnych gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

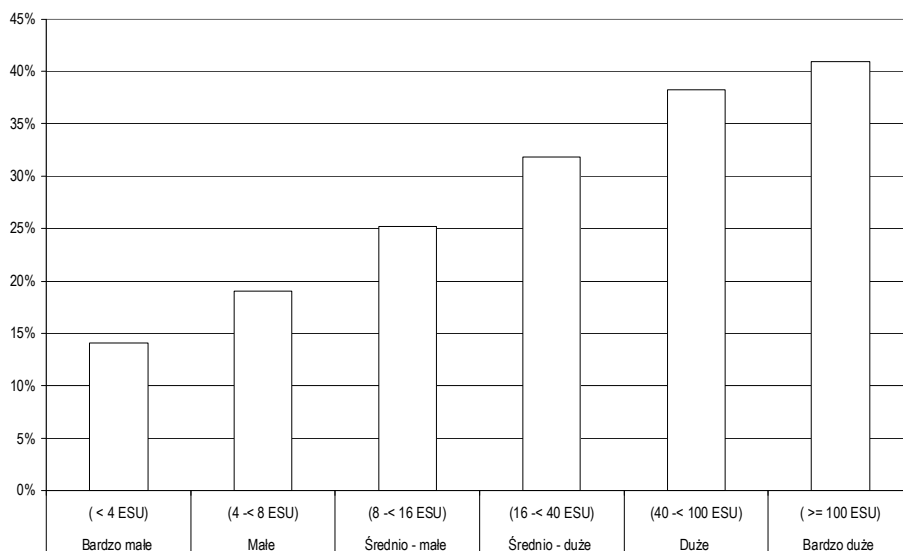
Poziom nakładów pracy rósł wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Wykorzystanie własnej siły roboczej we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej gospodarstw wynosiło od 1,27 do 1,957 FWU. Prawie wszystkie gospodarstwa (oprócz bardzo dużych, powyżej 100 ESU) opierały się głównie na własnej sile roboczej. W gospodarstwach największych (powyżej 100 ESU) przewaga pracy najemnej nad własną była ponad 2,5-krotna (patrz: Wykres 34).

Wykres 34 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

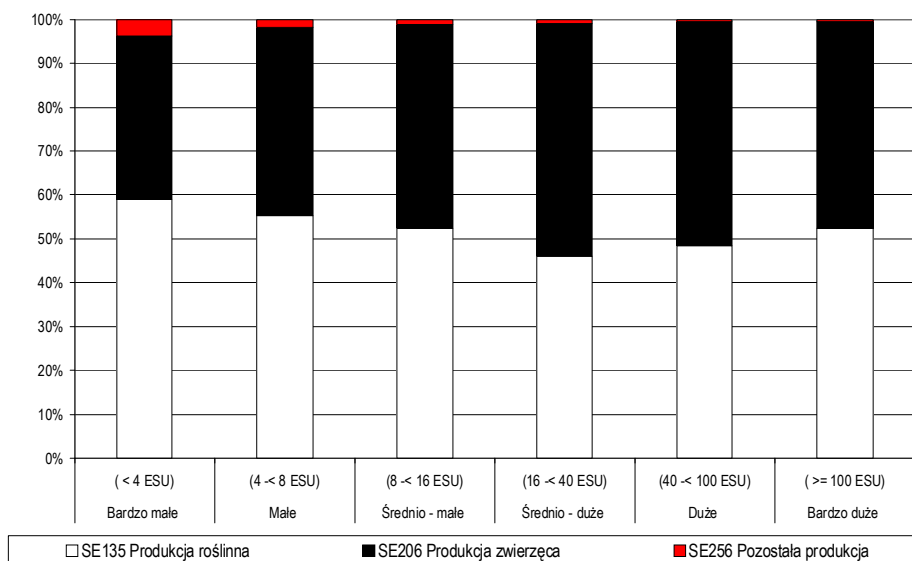
Zasadniczo w strukturze użytków rolnych będących w użytkowaniu gospodarstw, dominowały grunty własne. Udział dzierżawy rósł wraz ze zwiększaniem się wielkości ekonomicznej gospodarstw: od ok. 14% w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU) do ok. 41% w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU) (patrz: Wykres 35).

Wykres 35 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej

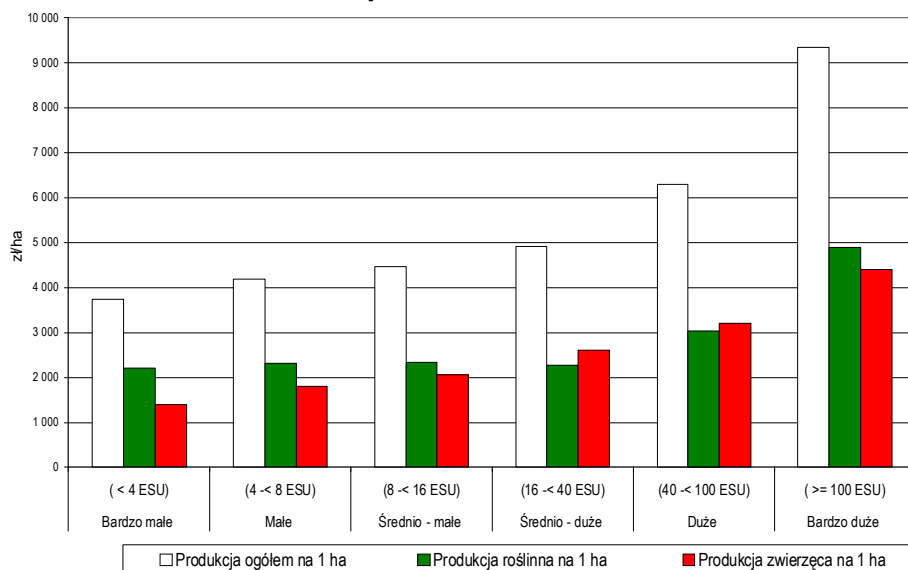
W produkcji ogółem produkcja zwierzęca nieznacznie dominowała w gospodarstwach średnio - dużych (od 16 do 40 ESU) oraz dużych (od 40 do 100 ESU). Pozostała produkcja nie miała istotnego wpływu na wartość wytworzonej produkcji ogółem, a jej udział malał wraz ze wzrostem siły ekonomicznej gospodarstwa, od 4% w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU) do 1% w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU). Udział poszczególnych działalności w strukturze produkcji nie wykazywał znaczących różnic w zależności od klasy wielkości ekonomicznej gospodarstw (patrz: Wykres 36).

Wykres 36 Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

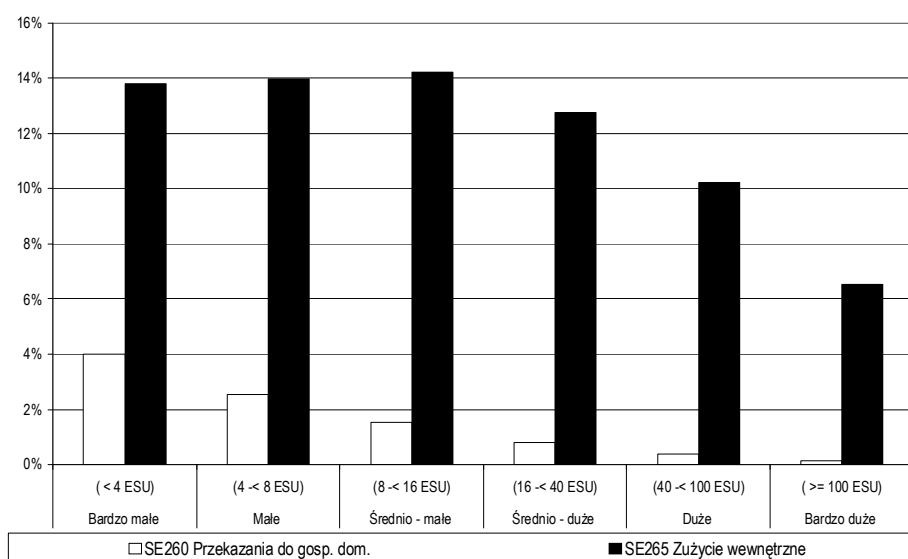
Produktywność ziemi mierzona wartością produkcji ogółem na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 37) wzrastała wraz z wielkością ekonomiczną. W przypadku produkcji roślinnej przeliczonej na 1 ha użytków rolnych gospodarstwa nie przekraczające 40 ESU uzyskiwały podobny poziom. Gospodarstwa najsilniejsze ekonomicznie (powyżej 100 ESU) osiągały najkorzystniejsze rezultaty w przeliczeniu na jednostkę powierzchni zarówno w produkcji roślinnej jak i zwierzęcej.

Wykres 37 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

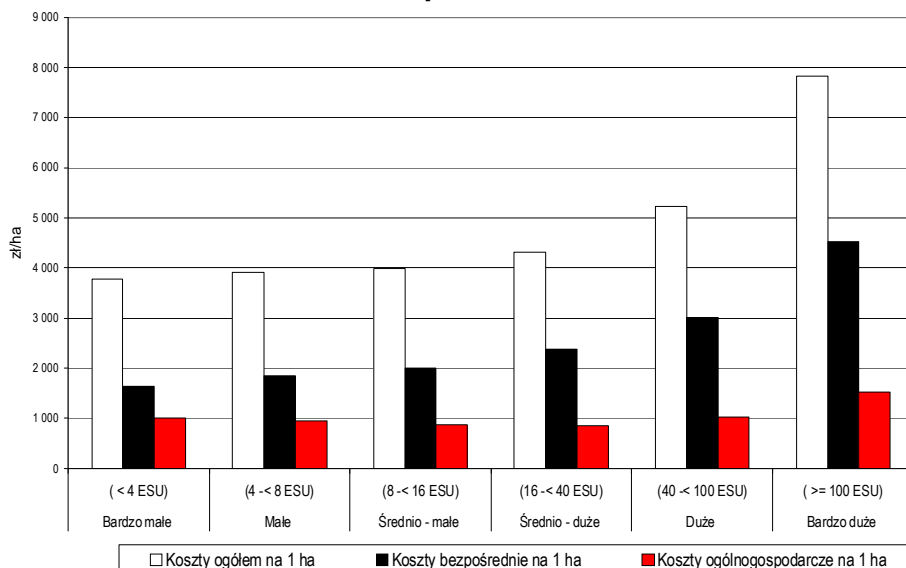
Wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej, proporcje przekazania produktów i usług do gospodarstwa domowego zajmowały w strukturze produkcji coraz mniejszy udział. Zużycie wewnętrzne najmniejsze było w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU) i wynosiło ok. 7%, natomiast w gospodarstwach bardzo - małych, małych i średnio - małych stanowiło ok. 14% (patrz: Wykres 38).

Wykres 38 Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

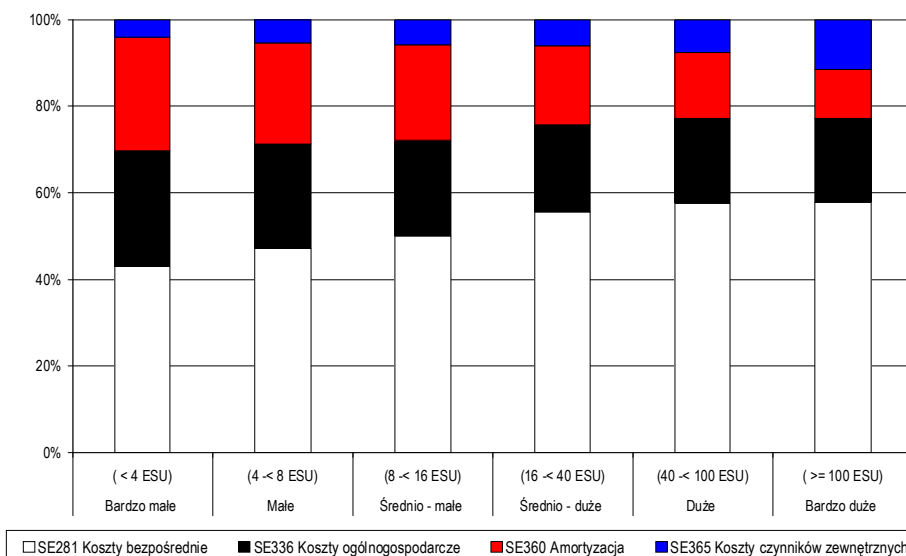
Intensywność produkcji, określona na podstawie poniesionych kosztów ogółem na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 39) zwiększała się wraz z wielkością ekonomiczną gospodarstw. Z kolei poziom kosztów ogólnogospodarczych nieznacznie obniżał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej i dopiero w gospodarstwach powyżej 40 ESU nastąpił wzrost.

Wykres 39 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

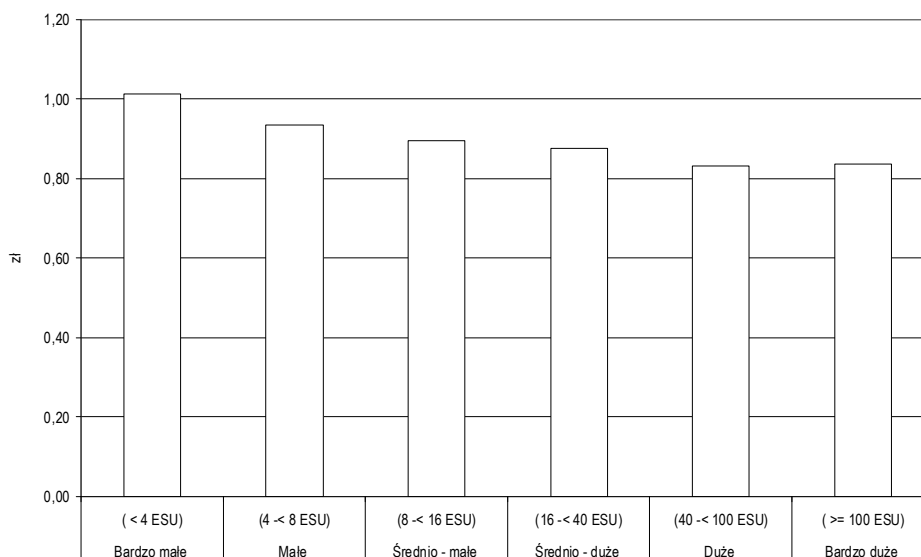
W strukturze kosztów ogółem udział kosztów bezpośrednich rósł wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej. Natomiast udział amortyzacji w kosztach malał wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej (od 26% do 11%). Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym umaszynowaniu małych gospodarstw – koszty utrzymania znacznej liczby, być może niewykorzystanych środków trwałych zmniejszają dochód tych gospodarstw. Udział kosztów czynników zewnętrznych rósł wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej (od 4% do 11%) (patrz: Wykres 40).

Wykres 40 Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

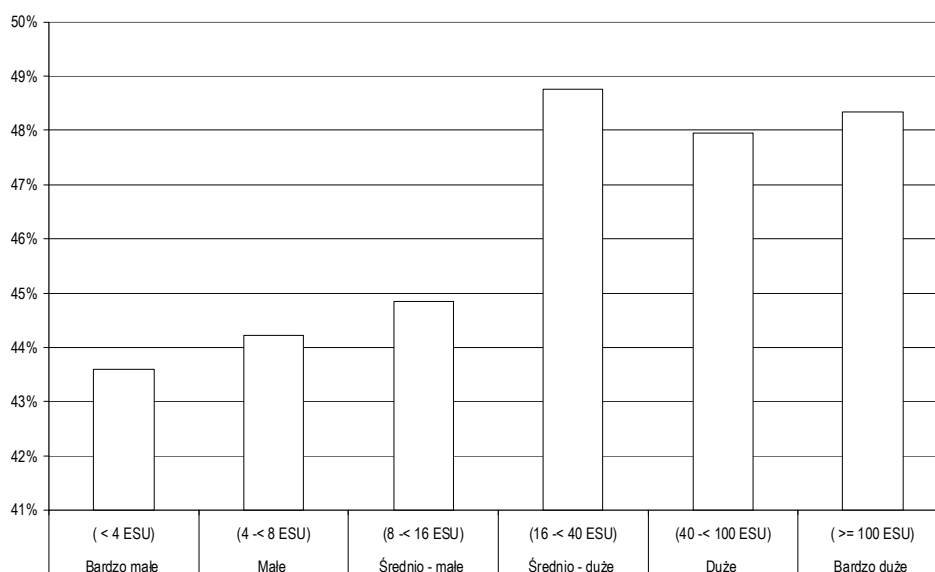
Analiza Wykresu 41 pokazuje, że w 2009 roku w najmniej korzystnej sytuacji były gospodarstwa bardzo małe (poniżej 4 ESU). Najlepsza sytuacja wystąpiła w gospodarstwach dużych (od 40 do 100 ESU). Aby wytworzyć 1 zł produkcji ogółem ponosiły one koszty ogółem na poziomie 0,83 zł (patrz: Wykres 41).

Wykres 41 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

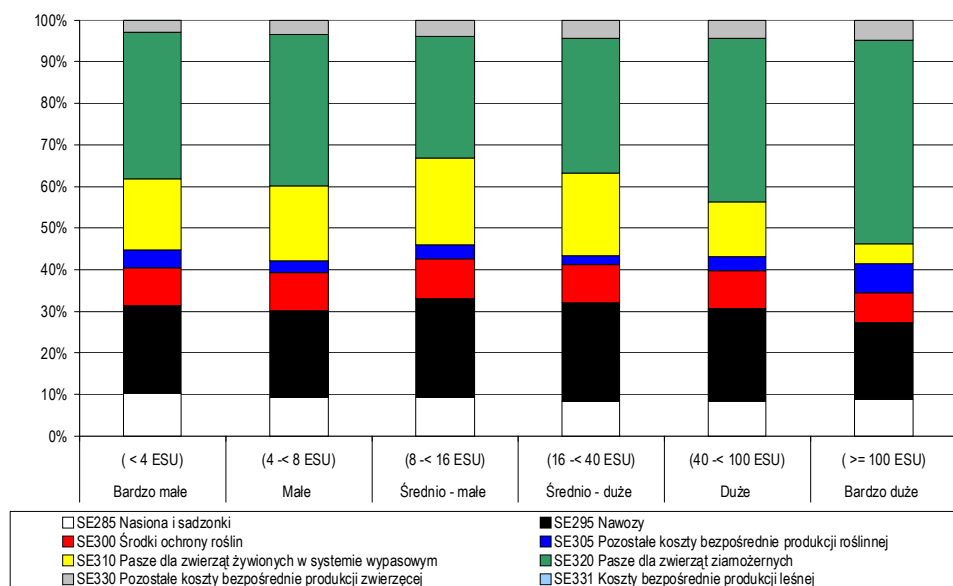
Wartość kosztów bezpośrednich wykazywała tendencję rosnącą wraz ze zwiększaniem się klasy wielkości ekonomicznej gospodarstw. Natomiast ich relacja do produkcji ogółem była najniższa w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU), gdzie wynosiła 44%. Maksymalny poziom kosztów bezpośrednich w porównaniu do produkcji ogółem (ok. 49%) miały gospodarstwa średnio - duże (od 16 do 40 ESU) (patrz: Wykres 42).

Wykres 42 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

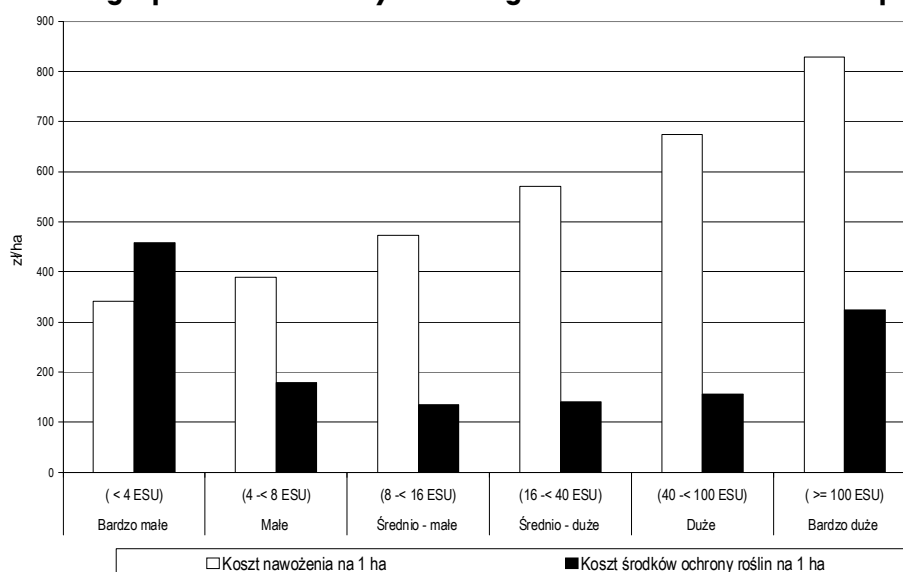
Najważniejszą pozycję w strukturze kosztów bezpośrednich, niezależnie od klasy wielkości ekonomicznej gospodarstwa, stanowiły koszty pasz dla zwierząt ziarnożernych, które w przypadku gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU) wynosiły około 49%. Na kolejnym miejscu znalazły się koszty nawozów z udziałem od 18% do 24%. Udział kosztów pasz zwierząt żywionych w systemie wypasowym, w strukturze kosztów bezpośrednich najwyższy był w gospodarstwach średnio - małych (od 8 do 16 ESU) i wynosił 21%, a najniższy w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU) - 5%. Koszty środków ochrony roślin znajdowały się na podobnym poziomie we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 43).

Wykres 43 **Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej**

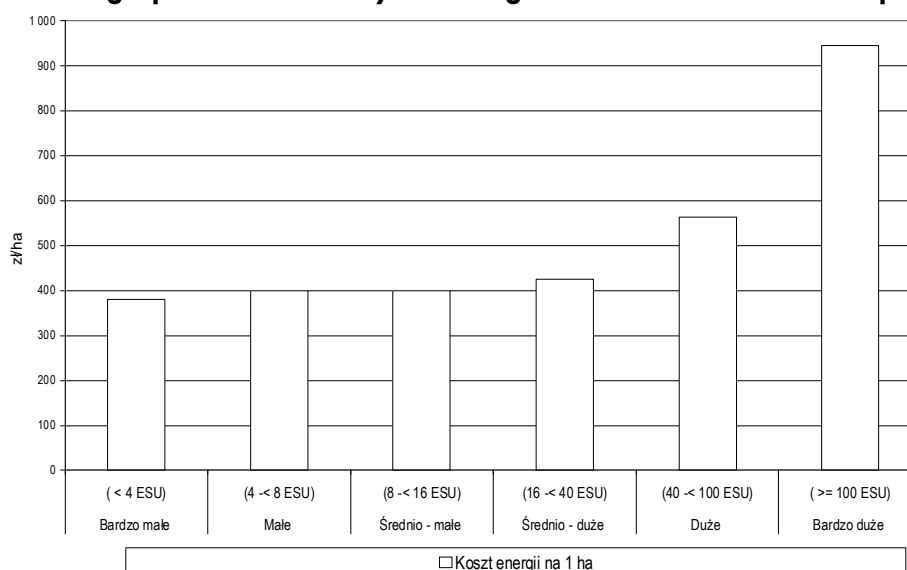
Koszty nawożenia i środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 44) bardzo silnie związane były z wielkością ekonomiczną gospodarstw. W gospodarstwach największych ekonomicznie koszty nawożenia były 2,5-krotnie wyższe niż w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU). Koszty ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha najwyższy poziom osiągnęły w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU). Grupę tych gospodarstw charakteryzowała również odwrotna, niż w pozostałych, proporcja kosztów środków ochrony roślin do kosztów nawożenia

Wykres 44 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

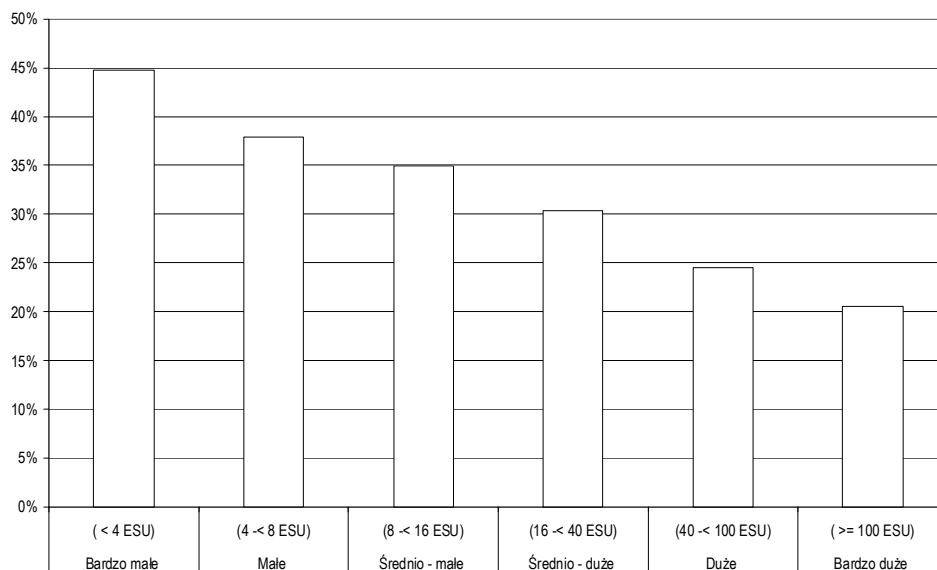
Z wielkością ekonomiczną bardzo wyraźnie wiązały się koszty energii i paliw ponoszone na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 45). W gospodarstwach największych (powyżej 100 ESU) pozycja ta była 2,5-krotnie wyższa niż w gospodarstwach najmniejszych (poniżej 4 ESU).

Wykres 45 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

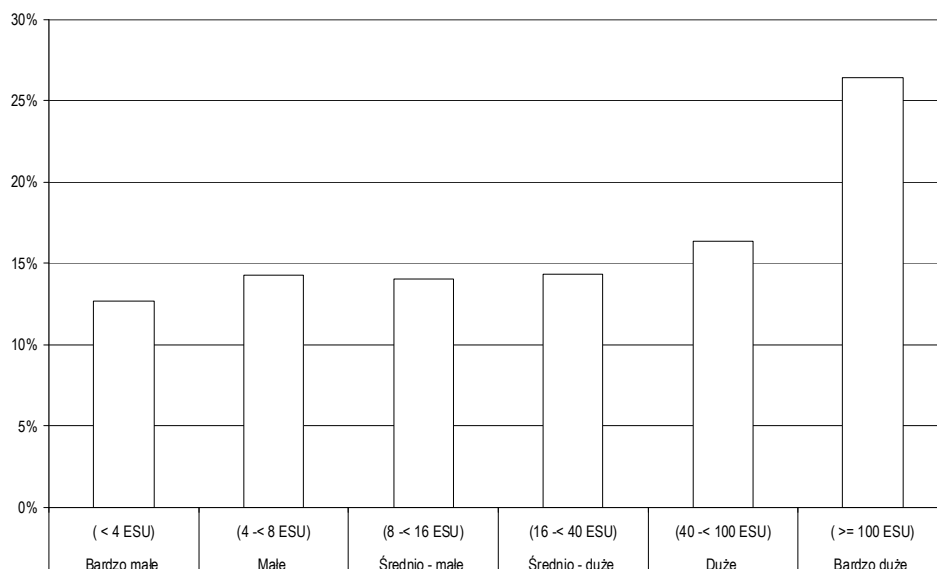
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wykazywał tendencję malejącą wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Amortyzacja stanowiła 45% wartości dodanej brutto w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU) i jej udział w wartości dodanej brutto spadał do 21% w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU) (patrz: Wykres 46).

Wykres 46 **Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej**

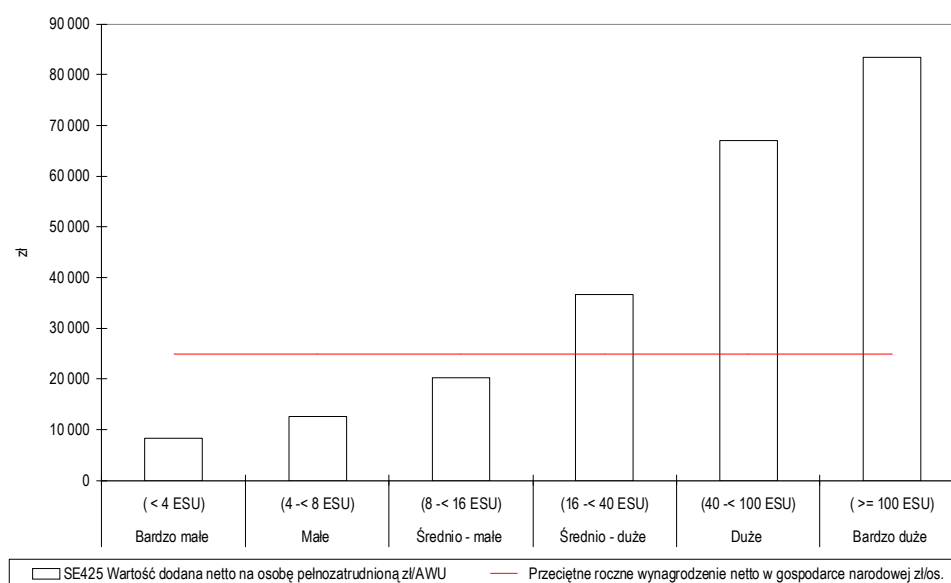
W analizie relacji kosztów czynników zewnętrznych do wartości dodanej netto szczególną uwagę zwracają gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU). Udział ten (26%) był w ich przypadku około dwukrotnie większy niż miało to miejsce w pozostałych gospodarstwach. Potwierdza to fakt znacznie intensywniejszego wykorzystania czynników zewnętrznych. Znaczącym elementem był koszt pracy najemnej, której opłata stanowiła 73% wartości tych kosztów, a stosunek do wartości dodanej netto wynosił 19%. Są one więc najbardziej wrażliwe na wahania poziomu cen czy zmiany w dostępności wymienionych czynników (patrz: Wykres 47).

Wykres 47 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej**

W wartości dodanej netto wypracowanej w gospodarstwach indywidualnych na osobę pełnozatrudnioną występowały zasadnicze różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Granicą było w tym przypadku 16 ESU. Gospodarstwa o wielkości przekraczającej ten próg uzyskały wartość dodaną netto na osobę pełnozatrudnioną przewyższającą przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej³, podczas gdy gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 16 ESU osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki, zwłaszcza biorąc pod uwagę gospodarstwa bardzo małe (poniżej 4 ESU), w których wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego stanowiła tylko 33% przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 48).

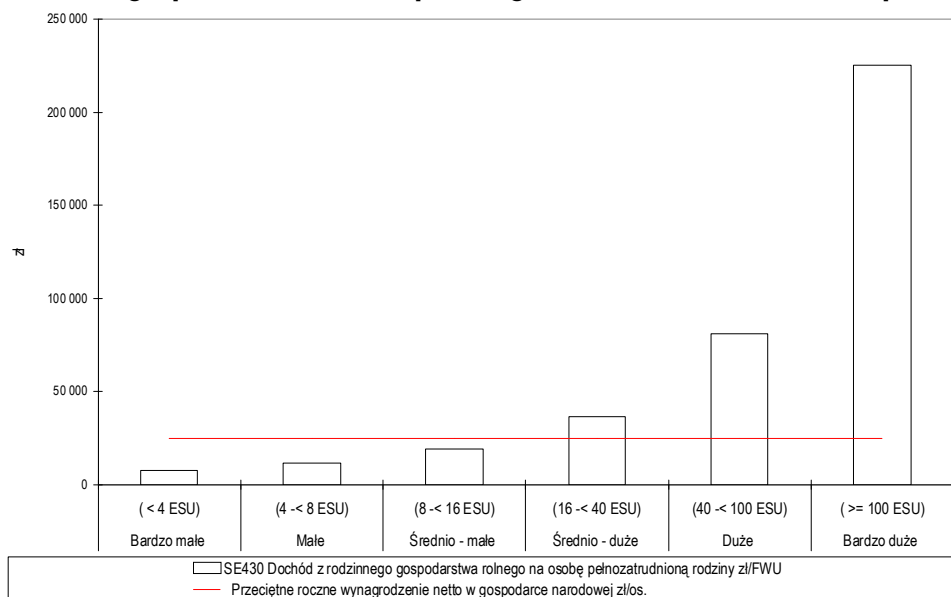
Wykres 48 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

Podobną sytuację jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną można zaobserwować analizując rozkład dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą (FWU). Tutaj również granicą było 16 ESU, jednak skala dysproporcji była zdecydowanie większa. Szczególnie wyraźnie widać to w grupie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU), gdzie dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany przez gospodarstwo był dziewięciokrotnie większy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej natomiast w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU) stanowił tylko 30% tego wynagrodzenia (patrz: Wykres 49).

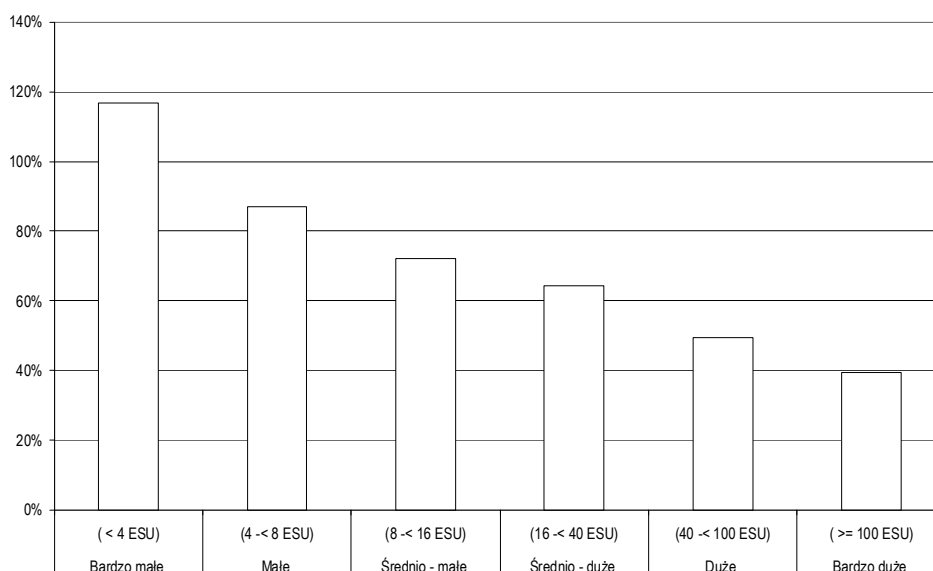
³ Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 24 880 zł w 2009 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

Wykres 49 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

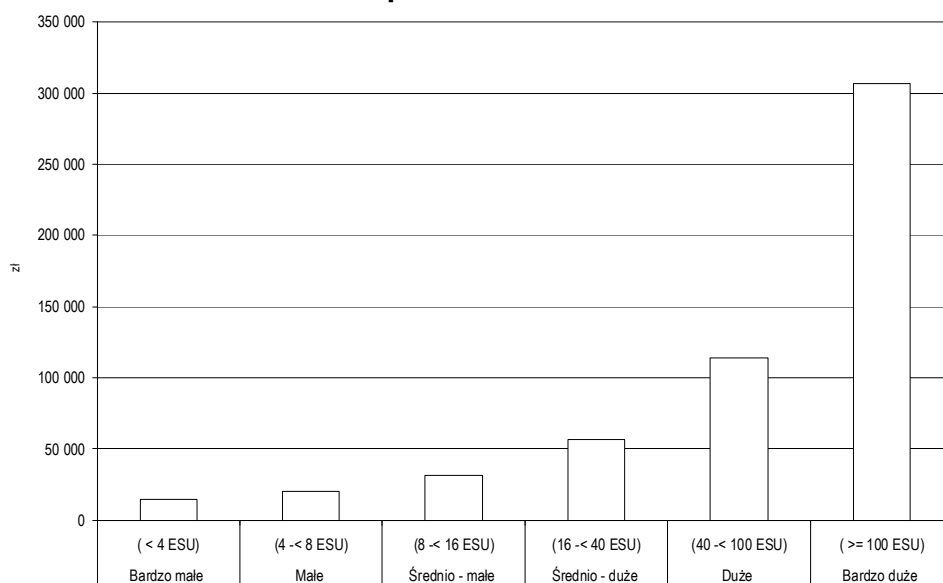
Największa relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (117%) występowała w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU). Relacja ta spadała wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej osiągając poziom 39% w przypadku gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU) (patrz: Wykres 50).

Wykres 50 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

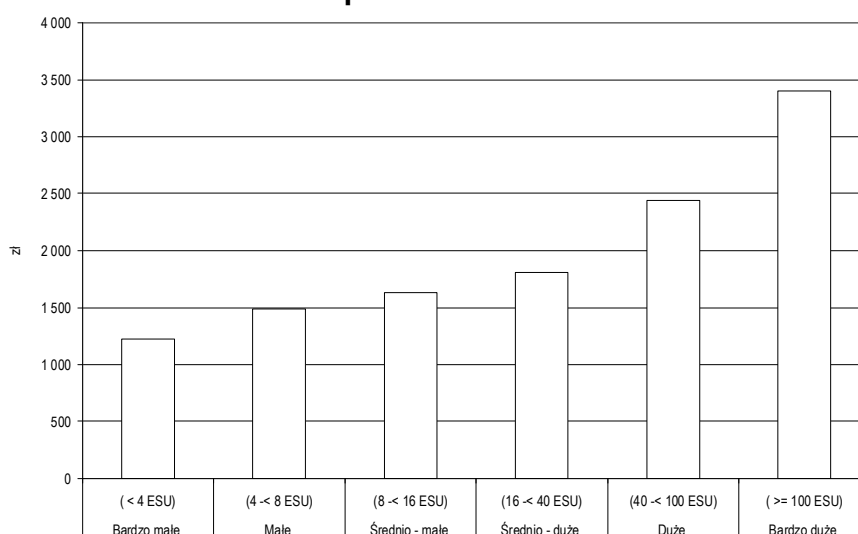
Przeptyw pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą wykazywał identyczną tendencję jak miało to miejsce w przypadku wartości dodanej netto na jednego pełnozatrudnionego oraz dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą – rósł w miarę wzrostu klasy wielkości ekonomicznej gospodarstwa, osiągając 306 907 zł w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU), podczas gdy w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU) było to 14 817 zł (patrz: Wykres 51).

Wykres 51 Przeptyw pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas wielkości ekonomicznej

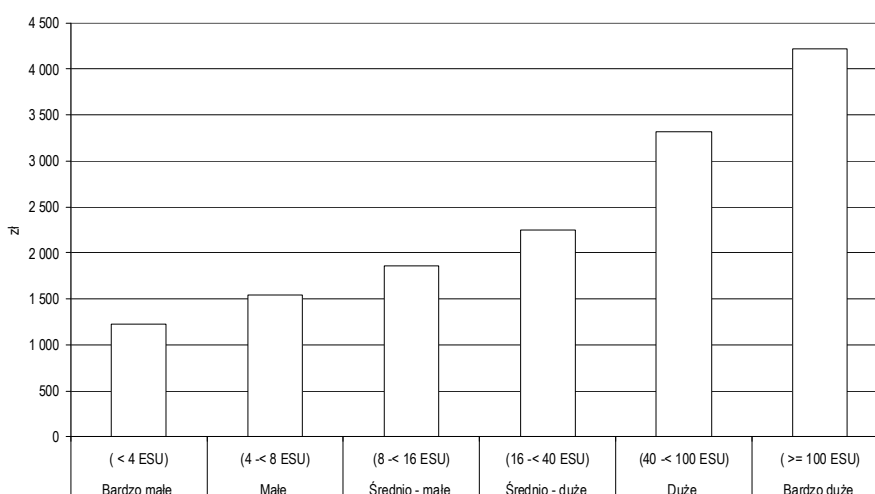
Wartość dodana netto przypadająca na jeden hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw. Wartość ta rośnie w miarę wzrostu klasy wielkości ekonomicznej gospodarstw i w przypadku gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU) wynosiła ok. 3 400 zł/ha – dla porównania w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU) było to ok. 1 216 zł/ha (patrz: Wykres 52).

Wykres 52 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

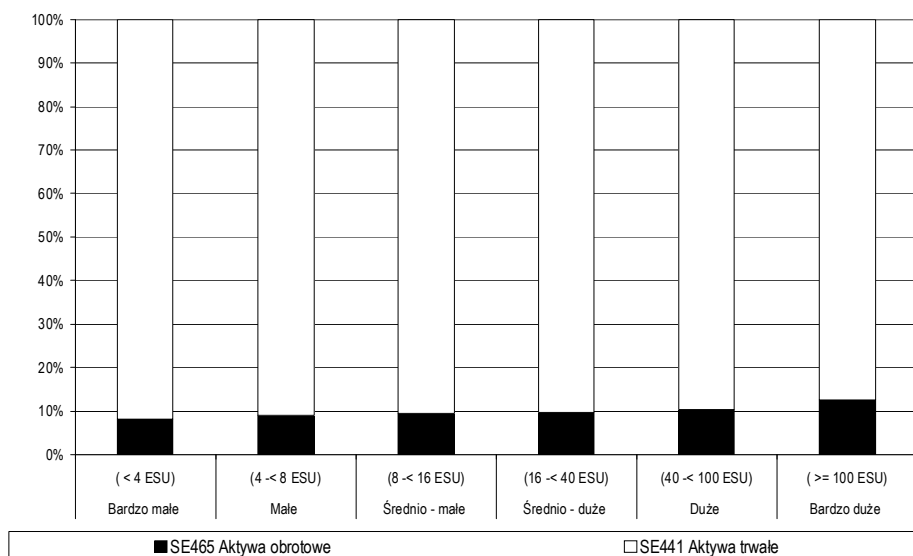
W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na jeden hektar własnych użytków rolnych powtarza się schemat obserwowany na wykresie poprzednim (patrz: Wykres 53).

Wykres 53 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

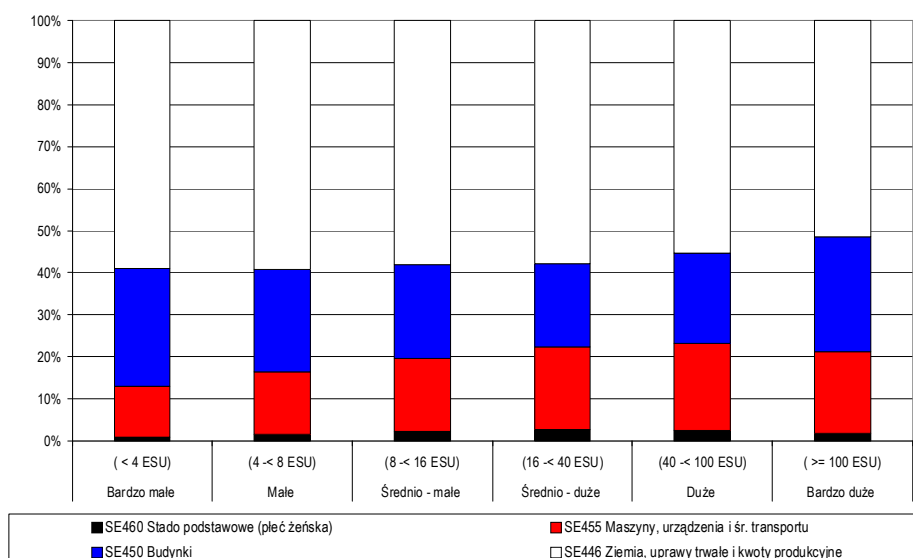
Wraz ze zmianą wielkości ekonomicznej gospodarstw zmianie ulegała również struktura aktywów w gospodarstwach rolnych (patrz: Wykres 54). Udział aktywów trwałych spadał wraz ze wzrostem siły ekonomicznej gospodarstwa.

Wykres 54 **Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

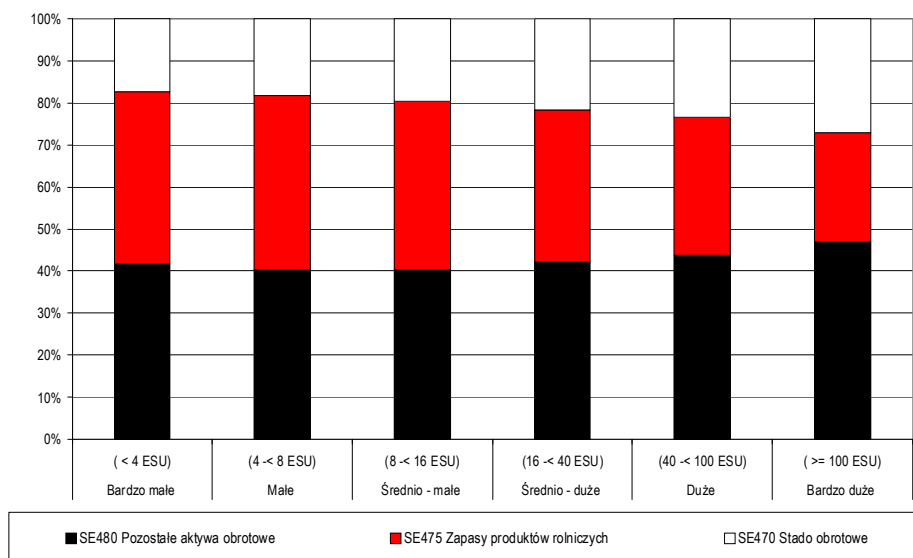
W strukturze aktywów trwałych wszystkich gospodarstw dominowały ziemia, uprawy trwałe i kwoty produkcyjne. Jest to związane ze zmianą zasad wyceny ziemi własnej. We wszystkich gospodarstwach udział tego składnika majątku przekroczył 50% wartości środków trwałych. (patrz: Wykres 55).

Wykres 55 **Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

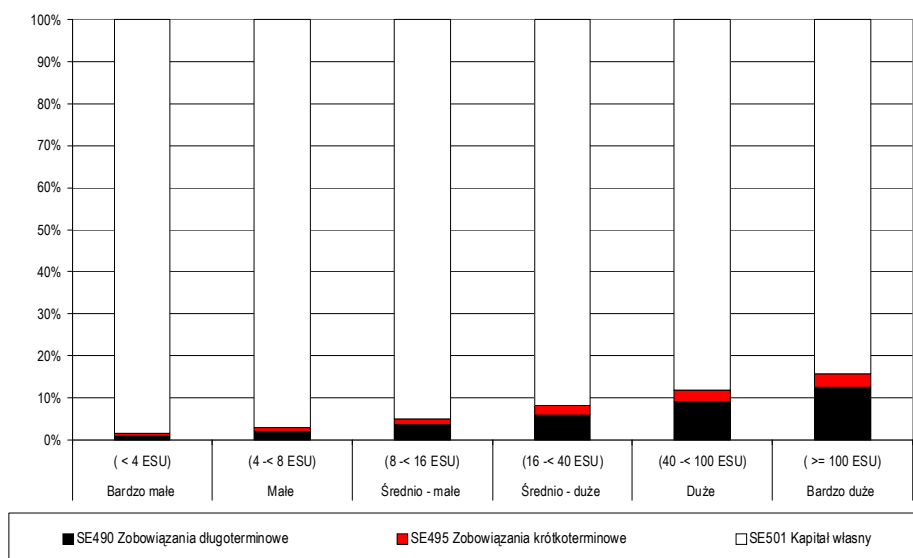
W strukturze aktywów obrotowych gospodarstw, poza grupą gospodarstw małych (od 4 do 8 ESU), dominowały pozostałe aktywa obrotowe (patrz: Wykres 56). Stado obrotowe największy udział (27%) miało w gospodarstwach bardzo dużych (ponad 100 ESU), a najmniejszy (17%) w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU).

Wykres 56 **Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

Struktura pasywów wykazywała również silny związek z wielkością ekonomiczną gospodarstw (patrz: Wykres 57). Im silniejsze ekonomicznie gospodarstwa, tym większy udział kapitałów obcych w finansowaniu majątku. Zadłużenie największych gospodarstw (ponad 100 ESU) wynosiło 16%, przy czym większość kapitałów obcych stanowiły kredyty długoterminowe.

Wykres 57 **Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

3.3. Wnioski

1. Najwyższy koszt wytworzenia 1 zł produkcji w zależności od kryterium grupowania poniosły gospodarstwa: wyspecjalizowane w uprawach polowych (0,93 zł), poniżej 4 ESU (1,01 zł). Najniższy koszt wytworzenia 1 zł produkcji w zależności od kryterium grupowania poniosły gospodarstwa: specjalizujące się w produkcji ogrodniczej (0,77 zł), z przedziału klasy wielkości ekonomicznej od 40 do 100 ESU (0,83 zł).
2. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wśród grup gospodarstw ustalonych na podstawie użytych dwóch kryteriów grupowania, uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (28 232 zł/ha), gospodarstwa z przedziału klasy wielkości ekonomicznej powyżej 100 ESU (3 400 zł/ha). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (1 489 zł/ha), gospodarstwa bardzo małe (poniżej 4 ESU) (1 216 zł/ha).
3. Największa relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego wystąpiła w gospodarstwach: specjalizujących się w uprawach polowych (89%), poniżej 4 ESU (117%). W najmniejszym stopniu dopłaty wpływały na wysokość dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w gospodarstwach: specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (4%), z przedziału klasy wielkości ekonomicznej powyżej 100 ESU (39%).
4. Analizując gospodarstwa pogrupowane według typów rolniczych (TF8) i wielkości ekonomicznej (ES6) najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą) uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (66 048 zł/FWU) i gospodarstwa z przedziału klasy wielkości ekonomicznej 100 i więcej ESU (225 215 zł/FWU). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi, znalazły się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach trwałych (20 155 zł/FWU) oraz gospodarstwa poniżej 4 ESU (7 432 zł/FWU).

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB